

İçindekiler Tablosu

<u>I. Atatürk İlkeleri</u>	2
<u>1. Cumhuriyetçilik</u>	2
<u>2. Milliyetçilik</u>	3
<u>3. Halkçılık</u>	4
<u>4. Devletçilik</u>	5
<u>5. Laiklik</u>	5
<u>6. İnkılapçılık</u>	6
<u>II. İnkılaplar</u>	6
<u>1. Anayasalar</u>	7
<u>2. Hukuk İnkılabı</u>	9
<u>3. Sosyal Alanda Yapılan İnkılaplar</u>	11
<u>4. Eğitim ve Kültürel Alanda Yapılan İnkılaplar</u>	16
<u>5. Güzel Sanatlar</u>	24
<u>Dipnotlar</u>	25

Prof. Dr. Cemalettin TAŞKIRAN

Çankaya Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi / Türkiye

ATATÜRK İLKE VE İNKILÂPLARI

I. Atatürk İlkeleri

1. Cumhuriyetçilik

Cumhuriyet kelimesi dilimize Arapça "Cumhur" kelimesinden girmiştir. Bu kelime halk, ahali, büyük kalabalık anlamına gelir. Cumhuriyet veya cumhuri devlet iktidarın millete ait olduğunu öngören devlet şekli demektir. Cumhuriyetin Batı dillerindeki karşılığı Republique-Republic şeklindedir. Latince kökten gelen bir kelimedir. Latince, Publica, halk toplum anlamındadır. Res ise ait olma, aidiyet ekidir. Respublica halka ait olma anlamındadır.

Bizim kullandığımız Cumhuriyet kelimesi de Arapça aynı yapı ile karşımıza çıkmaktadır. Arapça Cumhur, halk anlamındadır, iyet ise aidiyet ekidir. Cumhuriyet, kelime olarak halka ait olma anlamındadır. Egemenliğin, yani yönetim ile ilgili kural belirleme ve onu uygulama gücünün halka ait olması.

Cumhuriyet geniş anlamda egemenlik topluluğunun bütününe, millete ait olması anlamındadır.

Türkiye'de cumhuriyet, milli egemenlik ilkesinin benimsenmesinin bir neticesi olarak 1921 Teşkilat-ı Esasiye Kanunu'nda yapılan 29 Ekim 1923 tarihli değişiklik sadece yönetim biçimi olarak kabul edilmiştir. 1924, 1961 ve 1982 anayasalarımızda da bir yönetim biçimi olarak kabul edilmiştir.

Atatürk'ün, cumhuriyeti devletin siyasi bir rejimi olarak seçmesinin en önemli nedeni; Türkiye'yi modernleştirme çabalarına cevap veren rejim biçimi olmasıdır. Cumhuriyeti "fazilet" olarak niteleyen Atatürk, Ekim 1924 tarihli bir konuşmasında cumhuriyeti şu şekilde tanımlamaktadır: "Türk milletinin tabiat ve şiarına en mutabık olan idare Cumhuriyet idaresidir."¹

Cumhuriyetçilik, devletin siyasi rejimi olarak cumhuriyeti benimseme ve onu fazilet rejimi olarak tanımlama ve değerlendirme demektir.

Cumhuriyetçilik ilkesi, Atatürk'ün devlet anlayışının temellerinden birini oluşturan Milli Egemenlik ilkesiyle çok sıkı ilişki içindedir. Milli Egemenliğin korunması ve gözetilmesi Cumhuriyet Rejimi ile mümkündür.

Cumhuriyetçilik ilkesi, fertlerin değil, milletin bütününe benimsediği bir ilkedir ve Türk milletine aittir.

Cumhuriyetçilik ilkesinin öngördüğü cumhuriyet rejiminin "demokrasi" ile ilgisi vardır. Atatürk bunu, "Cumhuriyet rejimi demek, demokrasi sistemi ile devlet şekli demektir" diyerek ifade etmiştir.²

Türkiye'de Cumhuriyet, ırk, din, dil ve cinsiyet farkı gözetmeksizin, bütün vatandaşların paylaştıkları ve yararlandıkları siyasi rejimin adı olmuştur. "Eşitlik İlkesi", Türkiye Cumhuriyeti'nin özünü teşkil etmiştir.

Devlet şekli cumhuriyet olan yeni Türk devleti, Misak-ı Milli ile çizilen, milli sınırların

ATATÜRK İLKE VE İNKILÂPLARI

üzerinde milli devlet anlayışını, millet ve devlet birliğini, bütünlüğünü ifade eder. Bu bütünlüğü Atatürk İzmir'de 14 Ekim 1925'te yaptığı konuşmada şu şekilde değerlendirmiştir: "Bugünkü hükümetimiz, teşkilat-ı devletimiz doğrudan doğruya milletin kendi kendiliğinden yaptığı bir teşkilat-ı devlet ve hükümettir ki, onun ismi cumhuriyettir. Artık hükümet ile millet arasında mazideki ayrılık kalmamıştır. Hükümet millettir, millet hükmettir." Cumhuriyet, en gelişmiş devlet şekli olarak Türk inkılabının sonucudur, başarısıdır. Cumhuriyetçilik'ten anlamamız gereken ilk önemli şey halkın yönetimde söz sahibi olmasıdır. Yönetimde söz sahibi olmak demek uyulacak ve uygulanacak kuralları belirleme ve uygulama güç ve yetkisinin halkta olması demektir. Halk bu güç ve yetkisini seçim unsuru ile belirlediği temsilcileri aracılığıyla kullanır. Halk kanun önünde eşit sayılacak, kanunlar herkese eşit şekilde uygulanacak ve halk iradesini özgür bir şekilde ortaya koyacak. Bu uygulama topluma "Vatandaş olma" "vatandaşlık" kavramını da getirir.

2. Milliyetçilik

Mensubu olduğu milleti sevmeye, onu yükseltmeye şuuru olarak özetlenebilecek Milliyetçilik, Türk inkılabının bir temel prensibi olduğu kadar, Türk milletinin kaderini tayin eden bir temel ilke, bir yüce ülkü, milleti huzur ve refaha yönelten bir bağıdır.³

Milliyetçilik ilkesi, millet ve milliyet kavramlarına dayanır.

Millet, objektif bir ifade ile "herhangi bir esas etrafında toplanmış insan topluluğu" olarak tarif edilebilir. Topluluğu sağlayan esas insan topluluklarının özelliklerine göre değişiklik gösterir. Bu "esas" Fransa'da "kültür", Almanya'da "ırk", Araplarda "dil", ABD'de "tâbiyyet" mefhumlarından ibaret olabilir. İnsan topluluklarının millet olabilmesi için bu bağlardan en az birinin etrafında toplanması gerekir. Buna karşılık bu bağlardan birden fazlası veya hepsiyle birden bağlı topluluklara "milliyet" ismi verilir. Türkiye Türkleri için bu bağların birden fazla olduğu konusunda ilim adamlarımız arasında görüş birliği vardır. Ancak, tespitler farklıdır. Yusuf Akçura, bu esasları "dil" ve "soy" olarak ifade eder. Ziya Gökalp ve İ. H. Danişment bu esaslara "kültür" ve "din" mefhumlarını da ilave ederler.⁴

Atatürk'ün milleti tanımı ise şöyledir: "Millet, dil, kültür ve mefkure birliği ile birbirine bağlı vatandaşların teşkil ettiği bir siyasi ve içtimai heyettir."⁵

Milliyetçilik, kişiyi, topluluğu bağlayan bağ olarak, "Milliyet, vatandaşlık, milliyet duygusu" şeklinde de ifade edilmektedir. Ancak, milliyetle, milliyetçilik arasında fark vardır. "Milliyet", bir millete mensup olma, bir millete bağlı olma halidir. "Milliyetçilik" ise, bir millete mensup kişilerin, mensup oldukları millete karşı besledikleri bağlılık duygusu ve şuurudur. Kişinin mensup olduğu kitleye karşı bağlılık hissi, millet duygusunun esasını, kökünü teşkil etmektedir.⁶

Atatürk'ün milliyetçilik anlayışı, özellikle Türk milletinin birliği ile beraberliğine yer ve değer vermektedir. Atatürk'ün milliyetçilik anlayışı birleştirici ve toplayıcı nitelikte ve millet yararına. Bu anlayış Türk milleti gerçeğinden hareket eder ve ona dayanır. Gerçeğe dönüktür. Türk milletinin yükselme ve çağdaş milletlere ulaşma ülküsünü ifade eder. Türk milletini meydana getiren değerleri korumayı esas alır.⁷

Atatürk, genç nesillerin mutlaka bu duygu ve düşünceyle yetişmesini istemiştir. O, İstiklal Harbi'ni ve inkılaplarını, bu büyük milli hisle başarmıştır. Atatürk'ün milliyetçilik anlayışı, hürriyete ve insan şahsiyetine değer verir. Zaten gerçek milliyetçilik, medeniliğin özü olan

ATATÜRK İLKE VE İNKILÂPLARI

hürriyetten doğar.

"Bize milliyetçi derler, fakat biz öyle milliyetçileriz ki bizimle iş birliği eden bütün milletlere hürmet ve riayet ederiz. Onların bütün milliyetlerinin gerçeklerini tanırız. Bizim milliyetçiliğimiz herhalde bencil ve mağrurane bir milliyetçilik değildir." Atatürk bu sözleriyle milliyetçiliğimizin milletlerarası ilişkilerde barışçı ve diğer milletlere saygılı bir anlam taşıdığını ifade etmektedir.

Türk milliyetçiliği bir inanç, bir duygudur. O inanç ve duygunun içinde vatanın bütünlüğü esası vardır. Milliyetçilik, sosyal ve kültürel faaliyetlerle oluşan ruhsal bir bağıdır. Sınıfsız ve imtiyazsız bir toplumu ifade eden bu bağ geçmişte ve gelecekte heyecanını daima hissettiren bir mefkuredir. Atatürk, bu mefkureyi millet gerçeğine dayandırarak 22 Mayıs 1919 tarihli raporunda şu şekile ifade etmiştir. "Millet, milli hakimiyet esasını ve Türk milliyetçiliğini kabul etmiştir. Bunu gerçekleştirmeye çalışacaktır." Atatürk'e göre milliyetçilik, bir ırkçılık değil, bir vicdan ve duygu işidir. İnsan haklarına ve hürriyete dayanan, kültürel değerlere kıymet veren bir sistemdir.⁸ Daha önceden de belirtildiği gibi Atatürk'ün milliyetçilik anlayışının temelinde kültür vardır. Türk milletine mensup olma şuuru ile vatani ve millete bağlı olan insanları bir arada tutan ve ortak bir gaye, ortak bir amaç etrafında toplayan kültürdür. Binlerce yıllık tarih içinde, birlikte bulunmaktan, birlikte yaşamaktan doğan ortak değerler ve inanç sistemimizden gelerek hayatımızın her anına yansıyan ortak dini değerler kültürümüzü oluşturan temel unsurlardır. Bu kültür değerlerinin önemli özelliklerinden biri de statik, yani durağan olmamaları; aksine dinamik, yani zaman ve şartlara göre eskienlerin, ihtiyaca cevap vermeyenlerin atılması ve yeni ihtiyaçlara göre, zora başvurmadan, yeni değerlerin benimsenmesidir.

3. Halkçılık

Dilimizde kullanılan halk deyiminin anlamı, insan topluluğudur. Osmanlı Devleti'nde halk deyimini aydın zümrenin dışında kalan insan topluluğunu ifade ediyordu. İlk defa Ziya Gökalp tarafından "halk"ın Türk milletini ifade ettiği savunulmuştur. Yaşanılan zamandaki topluluğun adıdır.

Türk devlet geleneğine göre devlet halk için vardır. Halka hizmet, halkın korunması ve halkın doyurulması için mevcut bir idari yapıdır. Halkın taşıdığı bu mana Osmanlı Devleti'nin son döneminde unutulmaya yüz tutmuş iken hak ettiği ifade ve önemi Türk inkılabı ile tekrar kazanmıştır.

Türk inkılabının anlayışına göre halk ile millet arasında bir birlik, bir eşdeğerlik vardır. Türk halkı, Türk devletinin beşeri unsurunu oluşturur. Türk milleti, Türk halkının Türklük bilinci içinde gelişmesiyle siyasi ve sosyal alanda değer kazanmasıdır. Türk milleti halklardan teşekkül etmiş değildir. Bunun sonucu olarak Türk devletinin beşeri unsurunu halklar meydana getirmez. Türk halkı şehirlisi, köylüsü ile din ve ırk farkı gözetilmeksizin vatandaşların bütünüdür.

Halkçılık, milliyetçilik fikrinin bir sonucudur. Gerçek anlamda milliyetçilik, halkçılığa dayanır, halkçı bir özellik taşır.

"Türkiye halkı asırlardan beri hür ve bağımsız yaşamış ve bağımsızlığı yaşama gereği saymış bir kavmin kahraman evlatlarıdır. Bu millet bağımsızlıktan uzak yaşamamıştır, yaşayamaz ve yaşamayacaktır" sözleriyle Atatürk halkçılık anlayışını ifade etmiştir.

ATATÜRK İLKE VE İNKILÂPLARI

4. Devletçilik

Atatürk inkılapları çerçevesinde Devletçilik özel teşebbüse yer veren ekonomik prensiplere sahip iktisadi alandaki uygulamalardır.

Türkiye’de devletçilik, karma ekonomi şeklinde gelişme göstermiştir. Karma ekonomi devlet işletmeciliği ile özel teşebbüsün bir arada bulunması demektir. Ancak bu anlayış ekonomide katı bir devletçiliğin uygulanmasını ifade etmez.⁹

Atatürk Devletçiliği: "Türkiye'nin ihtiyaçlarından doğmuş ve Türkiye'ye has bir sistemdir... Kişinin çalışmasını esas almakla beraber, mümkün olduğu kadar az zaman içinde, milleti refaha kavuşturmak ve memleketi geliştirmek için, milletin genel ve yüksek menfaatlerinin icap ettirdiği işlerde özellikle ekonomik alanda devleti fiilen alakadar etmek mühim esaslarımızdandır"¹⁰ şeklinde tarif etmektedir.

Atatürk devletçilikle devleti, ekonomik hayatı destekleyen bir güç olarak düşünmüştür. Devlet yatırımcıya, üreticiye, dağıtımçıya, tüketiciye yön vermek ve bu tür konuları denetlemekle yükümlüdür. Atatürk, devletçiliği tamamıyla demokrasi ve hürriyet rejimi içinde değerlendirmiş, devletin iktisadi sahada rehberliğini ön planda tutmuştur. Ancak bu rehberlik her şeyi devlet yapar anlamında değildir.¹¹

Atatürk, 1936 yılında devletçilik konusunda şunları söylüyor: "Devletçiliğin bizce manası şudur: Fertlerin hususi teşebbüslerini ve şahsi faaliyetlerini esas tutmak, fakat büyük bir milletin geniş bir memleketin bütün ihtiyaçlarını ve çok şeylerin yapılmadığını göz önünde tutarak memleket iktisadiyatını devletin içine almak."

"Devletçilik bilhassa sosyal, ahlaksal ve ulusaldır. Devlet ve fert (özel teşebbüs) birbirine karşıt değil, birbirinin tamamlayıcısıdır." Görüldüğü gibi Atatürk, ekonomik kalkınmanın temelinde "ferdi teşebbüs ve menfaatin" bulunmasını doğal bir olgu olarak kabul etmektedir. Ferdin teşebbüsünün ekonomik faaliyetine sınır çizilmesini, hükümetin görevi saymakla birlikte, bu sınırın zaman içinde değişebileceğini düşünmektedir.

5. Laiklik

Laik olma, "dünya işlerinin, din işlerinden, dini otoriteden ayrı olarak ele alma" şekliyle tarif edilmektedir. Bugün hukuki manada laiklik; devlet ve din işlerinin ayrılığı, devletin vicdan hürriyetinin gerçekleşmesinde tarafsız kalmasıdır. Değişik bir ifadeyle; devletin Allah ile kul arasından çekilmesi ve dinin de devlet işlerine karışmaması yani akıl ile imanın yetki alanlarının birbirinden ayrılmasıdır.¹²

Günümüzdeki laik kelimesinin ifade ettiği modern manaya ulaşılması, Tanzimat'la birlikte başlar. Gülhane Hattı Hümayunu'nda din ve mezhep hürriyeti öngörülmüş, 1876 "Kanun-i Esasi'nin on birinci maddesiyle laikliğe doğru yöneliş, anayasa teminatı altına alınmıştır. 1909 tarihli Kanun-i Esasi ile bu durum aynı şekilde muhafaza edilmiştir. 1921 tarihli "Teşkilat-ı Esasiye Kanunu"nda milli hakimiyet ilkesi ön planda tutulmak suretiyle laiklik anlayışının gerçekleşmesinde bir adım daha atılmıştır. Nihayet gerek Osmanlı Devleti anayasalarında, gerekse Yeni Türk Devleti'nin 1921, 1924 anayasalarında mevcudiyetini muhafaza eden "devletin dini islam'dır" ibaresi 10 Nisan 1928 tarihli 1222 Sayılı Kanunla yapılan bir anayasa değişikliği ile kaldırılmış, 5 Şubat 1937 tarihli 3115 sayılı kanunla "laiklik" bir anayasa ilkesi olarak yerini almıştır.

ATATÜRK İLKE VE İNKILÂPLARI

Atatürk'ün gerçekleştirdiği inkılapların temelini teşkil eden laiklik, Türk milletinin maddi, manevi ve fikri yapısını modernleştirme istikametine yöneltmiştir.

Atatürk'e göre din bir vicdan meselesidir. Dine saygı, inanan kişinin haklarına saygının bir sonucudur. Buna en güzel delil Atatürk'ün şu sözleridir: "Din bir vicdan meselesidir. Herkes vicdanının emrine uymakta serbesttir. Biz dine saygı gösteririz. Düşünüşe ve düşünceye muhalif değiliz. Biz sadece din işlerini devlet işleriyle karıştırmamaya çalışıyoruz."¹³

Türkiye'de devletin laikleştirilmesi, toplum hayatında laik değerlere yer verilmesi dinin, devlet hayatında siyasi bir fonksiyon ifa etmesine kesin olarak son verme şeklinde görülmüştür. Siyasi, sosyal, hukuki ve ekonomik zorunluluğun sonucu olan laiklik, bu nedenle devlet idaresi ile birlikte hukuk, eğitim, dil alanlarını da kapsar: "Bizim dinimiz en makul ve en tabii bir dindir ve ancak bundan dolayıdır ki son din olmuştur. Bir dinin tabii olması için akla, fenne, ilme ve mantığa tetabuk etmesi lazımdır. Bizim dinimiz bunlara tamamen mutabiktir."¹⁴

Atatürk'ün din ve laiklik anlayışında, millet sevgisi ile birlikte dine saygılı olma hasletini de görmekteyiz. Onun gerçekleştirdiği Türk inkılabında laiklik din aleyhtarlığı şeklinde değil, toplum hayatında din hürriyetinin, serbest düşüncenin güvenilir bir teminatı olarak düşünölmelidir.¹⁵

6. İnkılapçılık

İnkılapçılık ileriye, gelişmeye yönelik bir manayı ifade eder. İnkılapçı bir toplum devamlı bir gelişme içerisinde. Tarihi ve sosyal gelişmeler neticesinde toplumun ihtiyaçlarına cevap verecek şekilde kurallar koymak inkılapçı topluma has bir özelliktir.

Atatürk bu amaçla; "Efendiler, yaptığımız ve yapmakta olduğumuz inkılapların gayesi Türkiye Cumhuriyeti halkını tamamen asri ve bütün mana ve eşkali ile medeni bir heyeti içtimaiye haline isal etmektir" diyerek Türk devletinin ve Türk toplumunun medeni ve insani yaşayışının gereği, meydana gelen yeni düzenin korunmasını lüzumlu görmüştür.¹⁶

Türk inkılabını, "Türk milletini son asırlarda geri bırakmış müesseseleri yıkarak yerlerine, milletin en yüksek medeni icaplara göre ilerlemesini temin edecek yeni müessese koymuş olmak" şekliyle tarif eden Atatürk'ün inkılapçılık anlayışı söz konusu müesseseleri korumak ve savunmaktır."¹⁷

Toplumsal gelişmelerin sonucu, toplumsal ihtiyaçları karşılayan kurallar konulurken, bilimsel arayış, bilimin ışığı altında gelişmeleri değerlendirme, Türk inkılabının, inkılapçılık anlayışının bir gereğidir.

Atatürk'ün inkılapçılık anlayışının ardında dünya kültür ve medeniyetinden, Türk halkını yararlandırma çabası yatıyordu. Ancak Türk inkılabı daima Türkün karşısına çıkan ihtiyaçlardan doğması nedeni ile bu anlayışın kendisine mahsus dinamik bir özelliği vardır.

II. İnkılaplar

I. Hukuk Alanında Yapılan İnkılaplar

ATATÜRK İLKE VE İNKILÂPLARI

1. Anayasalar

Anayasa, bir devletin temel yapısını, organlarını, organları arasındaki ilişkileri düzenleyen, kişi hak ve özgürlükleri ile bu hak ve özgürlüklerin korunması için de iktidarları sınırlayan temel hukuk kurallarının tümüne verilen addır.

Bizde ikisi Osmanlı döneminde ve dördü de Cumhuriyet döneminde olmak üzere 6 kez anayasa yapılmıştır. Osmanlı dönemindekilerin ilki, Kanuni Esasi adı ile kabul ve ilan edilen 1876 Anayasası'dır. İkincisi ise, II. Meşrutiyet Anayasası'dır. 1909'da yeniden yapılır gibi düzenlenmiş ve 1876 Anayasası'nda olmayan bazı maddeler konulmuştur.

Cumhuriyet döneminde ise 1921, 1924, 1961 ve 1982'de anayasalar yapılmıştır.

A. 1921 Anayasası (Yeni Devletin İlk Anayasası)

TBMM açıldıktan bir gün sonra, yani 24 Nisan 1920'de ilk ana ilkeler kabul edilmiştir.

Ülke bir süre bu esaslarla yönetilmiştir. Daha sonra 18 Eylül'de bir dizi esaslar daha kabul edilmiştir. Ancak bu esaslar devleti yönetmeye yetmiyordu. Yeni Devletin kuruluşunu tamamlayacak bir anayasa düzenlemesine ihtiyaç duyuluyordu.

TBMM'de başlatılan çalışmalar sonucunda 20 Ocak 1921'de yeni devletin ilk Anayasası kabul edilmiştir.¹⁸ Bu Anayasa bir geçiş dönemi Anayasası'dır. Bununla Osmanlı Devleti sona erdiriliyor ve yeni devletin kuruluşu hukuki yönden tamamlanıyordu. Devlete yasallık kazandırılıyordu. 20 Ocak'ta kabul edilen bu Anayasa 23 maddeden oluşmakta ve genel esasları içermekteydi. İlk Anayasa'nın kısalığı o günlerin özelliğinden ileri gelmektedir ve yalnızca acil ihtiyaçları karşılamakla yetinilmiştir. Ülkenin bağımsızlığını öngören yanı ile yurdun kaderinin TBMM'ye verilmesinin ve onun meşruluğunun işlemi olmaktadır. O nedenle hukuki ve siyasal önemi olan bir sistemin kabulüdür.

I. İnönü Savaşı'nın kazanılması sonrasına rastlayan bu önemli esaslar, devlete süreklilik kazandırıyordu. 1. madde, "Egemenlik kayıtsız şartsız milletindir" şeklinde olup, "milli egemenlik" bir kaynak olarak getiriliyordu. O nedenle hem demokratik ve hem de ihtilalci karakteri vardı. Aslında bu Anayasa, bir ihtilal Anayasası'dır. Bu nedenle de kuvvetler birliği esasına dayanır. TBMM, milleti temsil eden organ olarak her üç gücü de (yasama, yürütme ve yargı) kendinde toplamıştır. Bu güçleri Meclis'in kullandığı şekil getirilmiştir. Hükümet için de "Meclis Hükümeti Sistemi" kabul edilmiştir. Meclis, hem yasaları yapar ve hem de uygular durumdadır. Günün koşulları gereği yargı da TBMM'de toplanmıştır. TBMM, kendi içinden seçeceği bir kurula yargılama yetkisi verebilmekteydi. Bu şekilde işlerin daha rahat ve kolay yürütülmesi sağlanmıştır. Nitekim bu yolla ülke adına en isabetli kararlar verilmiş ve derhal uygulanabilmiştir.

Böylece 1921 Anayasası, tüm yetkileri TBMM'de toplayan bir nitelik taşımaktadır. Bu yanı ile de çağdaş anayasa anlayışına göre az demokratiktir.

1921 Anayasası kısaca, Amasya Genelgesi'nden beri açıklanan ve uygulananlara resmi ve hukuki bir nitelik kazandırmıştır. Aynı zamanda Osmanlı dönemi yasalarını da ortadan kaldırmıştır.

Bazı önemli maddeleri şunlardır:

ATATÜRK İLKE VE İNKILÂPLARI

- Md. 1- Egemenlik kayıtsız şartsız milletindir. Yürütme milletin kaderini doğrudan kendisinin yönetmesi esasına dayanır.
- Md. 2- Yürütme gücü ve yasama yetkisi milletin tek ve gerçek temsilcisi olan TBMM'de belirir ve toplanır.
- Md. 3- Türkiye Devleti, BMM tarafından yönetilir ve Hükümet, "Büyük Millet Meclis Hükümeti" ismini taşır.
- Md. 5- Büyük Millet Meclisi üyeleri seçimi iki yılda bir yapılır.
- Md. 8- BMM hükümetinin görevi, iş ve yetki dairelerine ayrılır. Her daire ilgili yasa gereğince Meclis içinden seçilen bir bakan vasıtası ile yürütülür. Meclis, bakanları denetler ve değiştirebilir.
- Md. 9- BMM, kendi içinden bir dönem için bir başkan seçer. Bu başkan aynı zamanda Bakanlar Kurulu'nun da başkanıdır. Bakanlar Kurulu kendi içinden birini kendine Başbakan seçer.

1921 Anayasası'nda en önemli değişiklik, 29 Ekim 1923'te Cumhuriyet'in ilanı ile yapılmıştır. Kabine sistemi getirilmiştir. İlk Cumhurbaşkanlığı'na Mustafa Kemal seçilmiştir.¹⁹

B. 1924 Anayasası

1924 yılı geldiğinde yeni bir anayasa düzenlemesine ihtiyaç doğdu. Çünkü 1921 Anayasası olağanüstü dönemin anayasası idi. Bir bakıma geçici dönem anayasası olmuştu. Devlet 1924'e kadar bu anayasa ile yönetilmişti. Artık normal döneme geçilmişti. Ülke kurtarılmış ve Cumhuriyet ilan edilmişti. Yeni ihtiyaçlar belirmişti. Yenilikler ya da inkılaplar yapılacaktı. Bu ve benzeri nedenlerden ötürü yeni bir anayasaya ihtiyaç vardı.

Yapılacak olan yeniliklerin anayasa kapsamına alınması ya da anayasa ile şekillenmesi gerekiyordu. Böylece yeni devletin hukuki anlamda kuruluşunu tamamlayacak, tüm yeniliklere dönük, ihtiyaçları karşılayacak, demokratik ve çağdaş ölçülerde bir anayasa yapımı gündeme alınmıştır. Çalışmalar yapmak üzere 12 kişilik bir komisyon kurulmuştur. Bu komisyonun hazırlamış olduğu tasarı, 20 Nisan 1924'te TBMM tarafından kabul edilerek yürürlüğe konulmuştur. Yeni devletimizin bu ikinci Anayasası yine "Teşkilatı Esasiye Kanunu" adıyla çıkmıştır.²⁰

1924 Anayasası 6 bölüm halinde 105 maddeden oluşmaktadır.

1. Bölüm: Genel esaslar olup, devletin şekli ile TBMM'nin görev ve yetkileri, egemenlik vb. olmak üzere yetkilerin kullanılış şekline ait hükümleri kapsamaktadır.
2. Bölüm: Yasama görevi ile ilgili olup TBMM'nin teşekkülü, süresi, tatili, yasa teklifleri gibi hükümleri kapsar.
3. Bölüm: Yürütme görevi ile ilgili olmakta ve Cumhurbaşkanı, Bakanlar Kurulu, çalışmalarını gibi durumları belirleyen hükümleri kapsar.
4. Bölüm: Yargı ve mahkeme işlerini düzenlemektedir. Ayrıca Yüce Divan da bu bölümde yer almaktadır.
5. Bölüm: Kamu hak ve özgürlükleri ile ilgili hükümleri, hürriyetleri ve sınırlarını belirlemektedir.

ATATÜRK İLKE VE İNKILÂPLARI

6. Bölüm: Çeşitli maddeler başlıklı olmakta ve il teşkilatını, devlet memurluğunu, maliye işlerini düzenleyen hükümleri kapsamaktadır.

1924 Anayasası, öteki demokratik ülkelerde olduğu gibi hürriyetçi, insan haklarına yer veren, hukuka saygılı ve siyasal yapıyı cumhuriyet olarak belirleyen bir karakter taşır. Hürriyet, eşitlik, adalet ve özgürlük gibi kavramlara yer verir. Egemenlik kayıtsız şartsız millete verilmiş ve TBMM tarafından kullanılması esası benimsenmiştir. Ya da bu esas 1924 Anayasası'nda daha belirgin olarak ortaya çıkmıştır. Böylece bu hakkın halka ait olduğu ve hiçbir kimse tarafından kullanılmayacağı kesinleştirilmiştir. Bundan hareketle 1924 Anayasası'nın siyasal sistemi, devlet içinde TBMM'nin kuvvet ve tek Meclis esasına dayanmaktadır.

1924 Anayasası'nda yumuşak bir kuvvetler ayırımına gidilmiştir. Ya da bu Anayasa'da yumuşak bir kuvvetler birliği vardır. Genelde ise her yönü ile kuvvetler ayrılığı yoktur. Bu Anayasa aynı zamanda Meclis Hükümeti sistemi ile Parlamenter Hükümet sistemi arasında köprü görevi yapmıştır. 1924 Anayasamızda siyasal teşkilat demokrasi esasına oturtulmuştur. Millet iradesi esas alınmıştır. Bu irade de seçim yoluyla oluşmaktadır.

Demokratik değerlere yer veren 1924 Anayasası, kararlı bir şekilde cumhuriyet sistemine geçildiğinin ve onun sürekliliğinin belgesidir. Bu aynı zamanda oluşturulan yeni ve çağdaş toplumumuzun ihtiyaçlarını karşılayacak ya da ona cevap verecek nitelikte bir düzenleme olmaktadır. Güne ve günün ihtiyaçlarına göre yeterince düzenleme getirmiştir. Normal dönemi getirmiş ve toplumu rahatlatmıştır. Yargı gücü bağımsız mahkemelere verilmiştir. Kişi hak ve hürriyetleri genel ve klasik anlamda getirilmiştir.

1924 Anayasası, zaman zaman yapılan inkılap ve yeniliklere paralel olarak değiştirilmiştir. Bu değişikliklerin önemlileri; 10 Nisan 1928'de laikliğin kabul edilmesi, 5 Aralık 1934'te kadınlara seçme ve seçilme hakkının verilmesi ve 5 Şubat 1937'de altı ilkenin Anayasa'ya alınmasıdır. Ayrıca seçmen yaşının 18'den 22'ye çıkarılması, çiftçiyi topraklandırma ile ormanların devletleştirilmesi gibi konularda da değişiklikler getirilmiştir. 10 Ocak 1945'te de Anayasa'da bir değişiklik yapmaksızın dili sadeleştirilmiştir. 24 Aralık 1952'de ise tekrar eski terimli şekline dönmüştür.²¹

2. Hukuk İnkılabı

Genelde hukuk, insanların birbirleriyle ve devletle olan ilişkilerini düzenleyen kurallar olarak tanımlanır. Devletle hukuk iç içe olan kurumlardır. Ya da devletin kendisi bir hukuk düzenidir. Devletler, hukuk kurallarını kendilerine yön veren düşünce yapısından, gelenek ve göreneklerden alır, bilimin ışığında olarak düzenlerler. Bazı toplumlarda ise farklı oranlarda hukuk kuralları dinden alınmıştır. Osmanlı Devleti'nin hukuk sistemi dine dayanıyordu. Dolayısı ile İslam hukuku esas alınmıştı. Buna bağlı olarak hukuk kurallarının dört ana kaynağı bulunmaktaydı. Bunlar Kur'an, Hadis, İcma ve Kıyas idi. İslam bilginleri bu dört kaynağı farklı farklı yorumlayıp değerlendirdiklerinden ötürü, ortaya dört ayrı hukuk anlayışı çıkmıştı. Buna bağlı olarak mezhepler belirmişti.²²

Osmanlı hukukunda kadın hakları çok sınırlı idi. Ekonomi ve ticareti belirleyen kurallar yetersizdi. Yargılama yöntemleri iyi değildi. Kadı şeklindeki tek yargıç sistemi ile yasaların belli kitaplarda toplanmamış olması diğer aksaklıkları oluşturuyordu. Öte yandan din ve mezhep ayrılıkları ve kapitülasyonlara göre farklı uygulamalar vardı. Özellikle adli kapitülasyonlar hukuk sistemini bozmuştu. Ayrıca suç ve ceza belirlenememişti. Bugün

ATATÜRK İLKE VE İNKILÂPLARI

geçerli olan, "kanunsuz suç ve ceza olmaz" anlayışı kurulamamıştı. Mecelle artık yeni ihtiyaçları karşılayamıyordu.

Bütün bunlar ülkede, hukuk birliğini bozmuş, milli birliği olumsuz yönde etkilemiş ve parçalanmayı hızlandırmıştır.

Osmanlı hukuk sisteminin giderek yeterli olamamaya başlaması üzerine Tanzimat Dönemi'nden itibaren Batı'dan yasalar alınmaya başlamıştır. Nitekim Fransa'dan 1840'ta ceza hukuku ve 1860'da da ticaret hukuku alınmıştır. Böylece hukuk alanında yeni düzenlemelere gidilmeye başlanmış ancak o yapı içinde de başarılı olunamamıştır. Hukuk sisteminde mevcut olan aksaklıklar için son dönemlerde getirilen düzenlemeler, çıkarılan kanunlar sorunları çözememiştir. O nedenle çifte standartlı karışıklıklar yaşanmıştır. Bu da Osmanlı toplumunda bazı huzursuzluklara neden olmuştur.

Yukarıda sakıncalarını ve zorluklarını anlatmaya çalıştığımız eski hukuki sistem yerine, yeni devletle birlikte yeni düzenlemelere başlanmıştır.

Atatürk, 5 Kasım 1925'te Ankara Hukuk Okulu'nun açılışında şöyle demiştir: "Eski hayat kuralları ve eski hukuk yerine, yeni hayat kuralları ve yeni hukuku alarak, esaslı ve temelli değişiklikler yapmak teşebbüsündeyiz.."²³

1924 Anayasası kabul edildikten sonra hukuk alanında çalışmalar başlatılmıştır. Komisyonlar kurulmuş, Batılı ülkelerin yasaları incelemeye başlanmış ve sırasıyla çeşitli yasaların kabul edilmesi sürdürülmüştür. Batı'dan alınan yasalar Türkiye koşullarına uyarlanarak kabul ediliyordu. Bu konuda yoğun çalışmalar yapılıyordu.

Bu yöndeki önemli çalışmalardan biri 1924 yılında başlatılan Medeni Kanun'un hazırlanması olmuştur. Çünkü Medeni Kanun hukukunun temeli olarak görülmekteydi. Bu konuda çalışan Komisyon, Fransa, Almanya, Belçika ve İsviçre medeni kanunları incelenmiştir. Bunlar arasında en uygun ve en son yazılan İsviçre'ninki bulunmuştur. Böylece Mecelle'nin yerini alacak olan Medeni Kanun kabul edilmiştir.

Türkiye Büyük Millet Meclisi, 17 Şubat 1926'da İsviçre'den aktarma yoluyla alınan ve Türkiye koşullarına uyarlanan Türk Medeni Kanunu'nu kabul etmiştir. 4 bölüm ve 937 maddeden oluşan Medeni Kanun, 4 Ekim'de yürürlüğe konulmuştur.²⁴ Medeni Kanun'la, Türk vatandaşları, uygar ülkelerin vatandaşları gibi eşit haklara kavuşmuşlardır. Tek evlilik, resmi nikah, aile, miras, şahitlik, kadın-erkek eşitliği vb. başta olmak üzere birçok çağdaş düzenleme getirilmiştir. Kadının özgürlüğü güven altına alınmış ve aile daha sağlam temeller üzerine oturtulmuştur.

Bu arada öteki yasalar üzerindeki çalışmalar da sürdürülmekteydi. Onlar da sırasıyla, 1 Mart 1926'da Ceza Kanunu, 8 Mayıs 1926'da Borçlar Kanunu, 10 Mayıs 1926'da Ticaret Kanunu ve daha sonra çeşitli yasalar kabul edilmiştir. 1930 yılına kadar hukuk alanındaki düzenlemeler tamalanmıştır. Barolar kurulmuştur. Mahkemeler yeniden düzenlenmiştir.

Bütün bunlarla laik esaslar benimsenmiş, hukukta çağdailik sağlanmış, genelde ise ülkede hukuk alanında birlik ve bütünlük oluşturulmuştur.

Laik hukuk düzenlemeleri yapılırken, Anayasa'dan laikliğe aykırı hükümler çıkarılmıştır. 10 Nisan 1928'de gerekli değişiklik yapılmıştır. "Devletin dini İslamdır" ve "Din işlerini TBMM

ATATÜRK İLKE VE İNKILÂPLARI

yerine getirir" hükümleri kaldırılmıştır. Cumhurbaşkanı ve milletvekillerinin yeminlerindeki dini sözcükler değiştirilmiş ve yerine laik ifadeler konulmuştur.²⁵

Bu durumu dinimize aykırı görenler, kuralların mutlaka dinden alınması gerektiğini söyleyenler vardır. Oysa insanlar, Allah'ın bildirdiği dini kuralları, gerektiğinde yeni hükümlerin, yeni kuralların ortaya çıkarılması ve toplumdaki değişme ve gelişimin sağlıklı ve istikrar içinde gelişmesinin sağlanması için temel olabilmektedir. Dinde belirtilen ve örneklendirilen kurallar kullanılarak, onları dikkate alarak, dinin özü ile çelişmeyen yeni kurallar ve yeni hükümler çıkarılabilir.

Ayrıca, yeni kurallara, kanunlara başvurma Cumhuriyet öncesinde Osmanlı toplumunda da uygulanmıştır. 1840'lı yıllardan itibaren Fransa'dan Ticaret Hukuku gibi konularda kanunlar alınmış ve uygulanmaya konulmuştur.²⁶

3. Sosyal Alanda Yapılan İnkılaplar

3.1. Kadın Hakları

Osmanlı toplumunda kadının en büyük görevi analık olarak kabul edilmekte ve bu anlayış korunmaktaydı. Ancak Osmanlı döneminde de bu anlayışla birlikte, bunun eğitimle daha iyi hale getirilmesi savunulmuştur.²⁷ Halide Edip, yazıları yanında 1909'da Teali-i Nisvan (Kadınları Yükseltme) Derneği'ni kurmuştur. 1913'te ise Kadın Haklarını Koruma Derneği oluşturulmuştur.

Böylece 1908-1918 döneminde Osmanlı toplumunda da Batı'ya paralel olarak kadın hareketleri başlamıştır. Kadının eğitiminden tesettüre (örtünme) kadar birçok şey tartışılmıştır. Kadın hakları Türk fikir hayatına girmiştir. Yayın, konferans gibi. Yollarla bu konuda kamuoyu oluşturulmuştur. Henüz siyasal haklar söz konusu edilmemiştir. Ya da o aşamaya gelinmemiştir. Ancak bir sonraki dönem olan Cumhuriyet'e ortam hazırlanmıştır.

Kurtuluş Savaşı başlarında H. Edip'in İstanbul mitinglerindeki rolü çok büyüktür. Bu ve öteki kadınların konuşmaları çok etkili olmuştur. Kongreler sırasında görev alan kadınlarımız, Anadolu kadınları olarak Müdafaa-i Vatan Cemiyeti ve şubelerini açmışlardır. Kongrelere paralel olarak çalışmışlardır. Özellikle Sivas'ta Vali Reşit Bey'in eşi Melek Hanım öncülüğündeki çalışmalar çok önemlidir. Anadolu'dan Türk kadınının sesi duyurulmuş, iç ve dış kamuoyuna birçok etkinlikle seslerini duyurmuş²⁸ ve verilecek savaşa katılacaklarını ilan etmişlerdir.

Bu başlangıç çalışmalarının yanında ülke genelinde Türk kadınının Kurtuluş Savaşı'nı her yönü ile desteklemesi sürmüştür. Cephe gerisi hizmetlerde, milis kuvvetlerinde kamuoyu oluşturmada büyük yararlıklar gösterilmiştir. Öyle ki bilinen ve bilinmeyenlerle Kurtuluş Savaşı, kadın-erkek ortak çabası ile kazanılmıştır. Bu bakımdan tam bir milli mücadele verilmiştir. O nedenle Atatürk, yardımını gördüğü Türk kadınına vefa duyguları ile dolu olmuştur. Nitekim şöyle diyor; "Türk kadını, savaş sırasında ülkeye çok büyük yardımda bulundu. Bugün o, özgür olmalıdır. Eğitim görmeli, erkekle eşit bir konuma sahip olmalıdır..."²⁹

Bu anlayışın sonucu olarak, 3 Mart 1924'te kadınların eşit öğretimi kabul edilmiştir. Bunu izleyen dönemde ve özellikle 1925-26 yıllarında Atatürk, kadın haklarından ısrarlı bir şekilde söz etmiştir. 28 Ağustos İnebolu ve 30 Ağustos 1925 Kastamonu konuşmalarında

ATATÜRK İLKE VE İNKILÂPLARI

kadın haklarından söz etmiştir. Bu konuşmalarında kadının toplumdaki yerinden söz eden Atatürk, "Şüphe yok ki ilerleme adımları, iki cins tarafından beraber atılarak başarılı olunur." demiştir.³⁰

Atatürk, ülkenin esenliğe kavuşması ve çağdaş olmasını kadının yerinin yükseltilmesinde gördüğünü anlatmıştır. Bunun takipçisi olacağını söylemiştir. Kıyafetinin toplumsal yapı ile bütünleşmesini istemiştir. Çeşitli yerlerdeki kadın-erkek ayırımının kaldırılması ile bu uygulamayı başlatanları kutlamıştır.

Atatürk, 1925 ve 1926 yıllarındaki konuşmalarında kadın hakları üzerinde daha ayrıntılı açıklamalarda bulunmuş ve özetle, "Türk kadını, ailede, ekonomide ve siyasette gerekli yerini almalıdır" demiştir.³¹ Böylece Türk kadınının bu üç doğrultuda rol oynamasını istemiştir.

1926 yılı kadın konusunda önemli gelişmelerin olduğu yıldır. 17 Şubat 1926'da çıkarılan Türk Medeni Kanunu ile kadın, aile ve toplumdaki çağdaş haklarını almıştır. Bu bakımdan Medeni Kanun bu yöndeki önemli adım olmuştur. Batılı anlamda çağdaş esaslar alınmıştır. Aile ve toplumda kadının hakları yasal güvenceye kavuşturulmuştur. Bu arada kadınların eğitimine önem verilmiştir. Giderek aydın, eğitilmiş, bilgili, çağdaş Türk kadını yetiştirilmiştir.

1926'dan itibaren siyasal haklardan söz eden Atatürk, bu yöndeki süreci başlatmıştır. Afet İnan, 1929-30 öğretim yılında Ankara Konservatuvarı'nda Belediyeler Yasası'nın gündemde olduğu bir sırada derste, seçim uygulamasını yaptırdığı ve bir kız öğrencinin başkan seçildiği, buna erkek öğrencilerin "kızların seçilme hakkı olmadığı" için itiraz ettiklerini anlatmaktadır. Bunu Atatürk'e anlattığını ve O'nun da İçişleri Bakanı Şükrü Kaya kanalı ile TBMM'deki Belediyeler Yasa tasarısına hemen alınmasını istediğini kişisel anısı olarak vermektedir.³² Böylece ilgili tasarıya alınan konu, TBMM'de 3 Nisan 1930'da çıkarılan Belediyeler Yasası'nın 23 ve 24. maddeleri ile kadınlara belediyelerde seçme ve seçilme hakkı şeklinde yasalaşmıştır. Kadın hakları konusundaki ikinci gelişme, 26 Ekim 1933'te Köy Kanunu'nun değiştirilmesi ile muhtar ve ihtiyar heyetlerine seçilebilmeleri hakkı şeklinde olmuştur.

Türk kadınının asıl siyasal haklarını aldığı gelişmenin en önemlisi ise kuşkusuz üçüncü aşamadır. 1930-34 yılları arasında Atatürk çevresinde kadın haklarından çok söz edilmiştir. Ancak o yılların siyasal olayları bunu geciktirmiştir. Nihayet Atatürk, İnönü'den, gelecek seçimlere yetişecek şekilde kadınların milletvekili seçme ve seçilme hakkını hükümetin önermesini istemiştir. Bu gelişmelerin ardından Türk kadınının en mutlu olayı, 5 Aralık 1934'te milletvekili seçme ve seçilme hakkı yasalaşarak kabul edilmiştir.³³

Bu gelişmeyi izleyen 1935 seçiminde 18 Türk kadını TBMM'ye milletvekili olarak girmiştir. Günümüzde Türk kadını, Atatürk'le elde ettiği bu hakla siyasi, sosyal, ekonomik ve kültürel hayatta ve hayatın her alanında aktif olarak, erkeklerle birlikte görev almaktadır. Bugün Türk kadını, Türk Silahlı Kuvvetlerinin subay kadrosu dahil bütün meslek dallarında kendini göstermekte parlamento kürsüsünden, üniversite kürsüsüne kadar görev alabildiği gibi, üniversite profesörlüğünden dekanlığa, rektörlüğe, yargıtay, danıştay gibi yüksek hukuk kurumları üyeliğine kadar yükselebilmektedir. Türk kadınının siyasi hayatta başbakanlığa kadar çıkabilmesi yine Atatürk'le elde ettiği bu haklar sayesinde olmuştur.

3.2. Kıyafet İnkılabı

ATATÜRK İLKE VE İNKILÂPLARI

Türk kültür tarihine bakıldığında Türklerin kılık-kıyafet konusunda bağnaz olmadıkları görülür. Çağın, değişen kültür ve çevredeki iklim özelliklerine göre değişik kıyafetler giymişlerdir. Kıyafet dış görünüş olarak toplumun en karakteristik özelliğidir.

Osmanlı İmparatorluğu'nda değişik kültürlerde farklı kıyafetler vardır. Yani bir kıyafet birliği yoktu. II. Mahmut, kıyafette yenilikler getirmiş ve "fes" giyilmesini zorunlu kılmıştı. Ancak yine kıyafet konusunda birçok sorunlar yaşanmıştır. Çünkü çağa ve güne göre giyinmek gerekiyordu.

Atatürk, Türk toplumunu her yönü ile çağdaşlaştırmak istiyordu. O nedenle dış görünüşün de ona göre değişmesinden yanaydı.

Atatürk, 27 Ağustos 1925'te İnebolu'da bu konuda, "Medeni ve beynelminel kıyafet bizim için laik bir kıyafettir" diyerek çağdaş kıyafete geçişi başlatmıştır.³⁴ Fesler çıkarılmış ve şapka giyilmiştir. Atatürk Ankara'ya geldiğinde O'nu şapka ile karşılayanların sayısı çoktu. Bu gelişmelerden sonra 25 Kasım 1925'te "Şapka Giyilmesi Hakkında Kanun" çıkarılmıştır. Şapka giyilmesine Türk toplumu pek sıcak bakmadı. Bazı yerlerde giymek için direnmeler görüldü. Aslında bu direnmenin altında yatan 2 önemli sebep vardı. Bunlardan biri halkın benimsemediği birşeye olan ısrarlı ve inatçı tutumuydu. Bunun aslında şapka ile veya şapkanın şekli ve biçimi ile çok fazla bir ilgisi de yoktu. Halk sosyal alandaki değişikliklere çok sıcak bakmıyor ve direniyordu. Bu durum sadece Cumhuriyet'e has bir durum da değildi. Osmanlı toplumundaki ıslahat hareketleri sırasında "Nizam-ı Cedit'le getirilen değişikliklere de direnmişti. "Moskof olurum, Nizam-ı Cedit olmam" diyecek kadar katı bir tutum içinde olanlar vardı. Fesin Osmanlı toplumunda giyilmesine karar verildiği zamanda da bu tür direnmeler görüldü. Fes giymek için direnenler az değildi. Şapka giymek için direnenler de şimdi Fesi çıkarmak istemiyorlardı.

İkinci bir sebep de Batılılardı. Osmanlı toplumunda şapka Müslüman olmayanların işareti, kıyafeti gibi olmuştu. Bu çok eskiden beri böyleydi. 1556 tarihinde bir mühimme defteri kaydına göre bir hırsızlık olayında "... kafir suretine girip şapka ve kafir libasıyla (elbisesiyle) hırsızlık yaparken yakalanan birinin cezalandırıldığı belirtilmektedir. 1500'lü yıllardan, belkide çok daha öncesinden şapka Osmanlı toplumunda Müslüman olmayanların işareti görülmüştür.

Hatta halk, Müslüman olmayanları derecelerine göre sıralarken "kefere", "Gavur" ve "Şapkalı Gavur" ayırımını yapardı ki bu üçüncüsü en zararlısı olarak değerlendirildi. Elbette ki şapkanın, fesin, sarığın, insanın karakterine ve inancına doğrudan bir etkisi yoktu. Ne giymek dinen "sevap" ne de giymek dinen "günah"tı. Ama bu toplumun fertleri, özellikle 19. yüzyılın ikinci yarısından itibaren kendisini bölmeye, parçalamaya, yok etmeye çalışan Batılıları hep "şapkalı" gördü. Şapka emperyalat, Türk ve İslam düşmanı Avrupalı ile adeta bütünleşmişti. Şimdi bu "şapkalı Gavur"un şapkasını ona giydirmek istiyorlardı. Tepki daha çok bu düşünceyle ortaya çıktı.

Mustafa Kemal Atatürk'ün de yapmak istediği bu yanlış zihniyeti kırmak, bu yanlış inancı ortadan kaldırmak ve şapka giymekle dinden çıkılmayacağını anlaşılmamasını sağlamaktı.³⁵ Şapka bir başlangıç ve sembol idi. Zira ardından zorlamaksızın öteki kıyafetler değişmeye başlamıştır. Kadın- erkek güne göre kılık-kıyafete yönelmiştir. 1934'te de yapılan yasal düzenleme ile laik ve çağdaş kıyafetlere geçiş sağlanmıştır.

3.3. Tarikatlar, Tekkeler, Zaviyeler ve Türbelerin Kapatılması

ATATÜRK İLKE VE İNKILÂPLARI

Tarihi çok eskilere giden ve Türk-İslam kültür sentezi ile büyük hizmetleri olan tarikatlar, daha sonraki yüzyıllar içinde asıl fonksiyonlarını kaybetmişlerdi. Osmanlı Devleti'nin son döneminde tarikatlar, Müslüman halkı bölmeye, müridleri kanalı ile iktidarlara baskı yapmaya ve dini kişisel çıkarlarına kullanmaya başlamışlardı. Taraftarlarını çalışmadan uzak olarak tembelle hale getirmişlerdi. Cumhuriyet'ten sonra ise vatandaşların inançlarına baskı yapmışlar, isyanlara karışmışlar ve devletin bütünlüğünü tehlikeye koymuşlardır.

Atatürk, Kastamonu-İnebolu gezisinde 1925 Ağustosunda bu konuya değinmişti. Konuşmasında "Ey millet, biliniz ki, Türkiye Cumhuriyeti şeyhler, dervişler, müritler ve meczuplar memleketi olamaz. En doğru, en hakiki tarikat medeniyet tarikatıdır" demiştir.

TBMM, 30 Kasım 1925'te çıkardığı yasa ile tekke, zaviye ve türbelerin kapatılması, şeyhlik, dervişlik, dedelik, müritlik, babalık, çecelebilik gibi ünvanları kaldırmıştır. Ayrıca bunlarla ilgili tüm kıyafetler yasaklanmıştır. Böylece din ve inançlar üzerindeki baskılar kaldırmaya, vicdanları hür kılmaya yönelik önemli bir adım atılmıştır.

3.4. Uluslararası Takvim, Saat ve Rakamların Kabulü

Osmanlı Devleti Hicri ve Rumi olmak üzere iki takvim kullanmaktaydı. Son yıllarda resmi ve mali işlerde rumi takvim diğer işlerde hicri takvim yaygın olarak kullanılıyordu. Böylece bu konuda ikilik vardı. O nedenle II. Meşrutiyet Dönemi'nde bu konu ele alınmıştır. Yeni bir düzenleme yönüne gidilmiş ve takvim değişikliği kabul edilmiştir. Ancak savaş koşulları nedeni ile uygulanması sonraya bırakılmıştır.

Cumhuriyet döneminde yapılan yeni düzenlemeler arasında takvim konusu da ele alınmıştır. Batı ile uyum içine girmek ve ilişkilerdeki zorlukları aşmak için miladi takvime geçmek uygun görülmüştür. Çünkü Batılı ülkelerin kullandığı miladi takvim artık uluslararası bir takvim haline gelmişti. Batı ile entegre olunurken, resmi ve toplumsal ilişkilerin uluslararası düzeyde uyumlu yürütülmesinde bunun büyük yararları olacaktı. Bu düşünceden hareketle, takvim değişikliği konusunda yasal düzenlemeler için çalışmalar başlatılmıştır. 26 Aralık 1925'te kabul edilen yasalarla hicri ve rumi takvim kaldırılmıştır. Miladi takvim kabul edilmiştir.³⁶ 1 Ocak 1926 normal yılbaşı ve 1 Mart ise mali yılbaşı olmuştur.

Kabul edilen bu yasalarla eski saat sistemi yerine uluslararası saat sistemine geçilmiştir. 24 saatlik günlük zaman ölçüsü ile bugünkü saat sistemi kabul edilmiştir.

Osmanlı Devleti'nde Arapça rakamlar kullanılmakla birlikte, bazı yazı ve gazetelerde uluslararası rakamlara da sık sık rastlanmaktaydı. Bunun bir ihtiyaç olduğu anlaşılıyordu. Yeni harflere geçişin söz konusu olduğu günlerde, 20 Mayıs 1928'de uluslararası rakamlara geçiş kabul edilmiştir. Bununla hem bu yöndeki ikilik kaldırılmış ve hem de harf değişimine ortam hazırlanmıştır.

Yine bu yıllarda bir başka değişiklik de yeni ölçülerin kabul edilmesi olmuştur. 1931 yılında eski ağırlık ve uzunluk ölçüleri olan okka, arşın ve endaze gibi, bölgelere göre değişiklik gösteren, ölçüler bırakılarak, dünyada yaygın olarak kullanılmakta olan sisteme geçilmiştir. On tabanlı sayılar üzerine kurulu metre, kilogram gibi uzunluk ve ağırlık ölçüleri kabul edilmiştir. Böyle bir uygulamaya geçmekle, hem iç piyasalardaki uygulamalara birlik getirilmiş ve hem de uluslararası ticari-ekonomik ilişkilerde uyum içine girilmiştir. İhracat ve ithalat işlerinde büyük ölçüde kolaylık sağlanmış ve bundan kaynaklanan karışıklıklar

ATATÜRK İLKE VE İNKILÂPLARI

ortadan kaldırılmıştır.

3.5. Hafta Tatilinin Kabul Edilmesi

Osmanlı Devleti'nde cuma günleri tatil idi. Bu durum Batı ile olan her türlü siyasal, ve ekonomik ilişkilerimizi aksatıyordu. En azından farklı iki gün ilişkiler kesiliyordu. Bir tarafta devlet daireleri ve piyasalar açıkken, öteki tarafta kapalı oluyordu. Dolayısı ile bu bir zaman kaybı idi. Giderilmesinde büyük yararlar vardı.

İşte bu ihtiyacı karşılamak, çağdaş dünya ile aramızdaki kopukluğu gidermek, siyasal ve ekonomik ilişkileri daha verimli hale getirmek amacıyla hafta tatilinin değiştirilmesi gündeme geldi. Yapılan değerlendirme sonucunda, Batı ile uyum içine girmenin yararları görülmüş ve 1935 yılında hafta tatili pazara alınmıştır. Pazar gününü resmi tatil yapan yasa çıkarılmıştır. Böylece ilgili aksaklıklar giderilmiş ve çağdaş uygulama içine girilmiştir.

3.6. Soyadı Kanunu'nun Kabulü

Osmanlı dönemi Türk toplumunda soyadı kullanımı yoktu. Bunun yerine çeşitli lakaplar kullanılıyordu. Aileden gelen, dini, sosyal, siyasi kaynaklı olan bu lakaplar yeterli olmuyordu. Ayrıca bu lakapların küçük düşürücü veya aşağılık duygusuna neden olacak yanları vardı. Kör, topal, uzun, kısa, kel olduğu gibi, ayırıcı nitelikte Rum, Arnavut gibi olanları da vardı. Dolayısı ile günlük hayatta birçok zorluk ve karışıklık yaşanılıyordu.

Bu konudaki zorluklar Osmanlı Devleti'nin son dönemlerinde görülmüş ve bazı önlemlere gidilmiştir. Baba adının yanında doğum yeri kullanılmıştır. Ancak okul, fabrika, askeri birlik gibi toplu yerlerde bu da yeterli olmamıştır. Çünkü aynı nitelikte yine birkaç kişi olmuştur. O nedenle bu konuda birçok sıkıntı ve zorluk yaşanmaktaydı. Karışıklıklar ve yanlışlıklar olmaktaydı. Oysa Batılı çağdaş devletler bu olumsuzlukları giderici soyadı kullanmaktaydılar.

Türkiye Cumhuriyeti, bu gibi karışıklıkları ortadan kaldırmak, kişi ve sınıf üstünlüklerini ifade eden lakaplara son vermek üzere çalışmaları başlatmıştır. Yapılan çalışmalar sonucunda 21 Haziran 1934'te Soyadı Kanunu çıkarılmıştır. Buna göre her Türk vatandaşı, kendi öz adından başka ailece bir soyadı kullanacaktı. Aynı yıl soyadı alma işlemlerinin nasıl yapılacağına dair bir de yönetmelik çıkarılmıştır. Buna göre herkes iki yıl içinde bir soyadı alacaktı. Almayanlara devlet verecekti. Soyadı olarak seçilecek kelimeler küçüklük, büyüklük ve ayrıcalık ifade etmeyecek, ahlaka aykırı olmayacak, gülünç ve benzeri nitelikte olmayacaktı. Ailenin kökeninden gelen adlar alınacak ancak, sözcükler Türkçe olacaktı. İşte bu nitelikte olacak şekilde soyadı yazımına başlanmıştır. Ancak yine eski toplum yapısını yansıtan soyadları alınmaya başlanmıştır. O nedenle tekrar bir yasa daha çıkarılarak, ağa, hoca beyefendi, hanımefendi, paşa gibi üstünlük sağlayan soyadlarının kullanımı yasaklanmıştır. Bu konuya da sınıf yaratmayacak şekilde eşitlik getirilmiştir. Bundan sonra normal bir şekilde yazım sürdürülmüştür.

Bu arada TBMM, Mustafa Kemal'e "Atatürk" soyadını vermiştir.

Böylece soyadı mecburiyeti ve kullanımı ile Türk toplumsal hayatından lakaplar atılmış ve Batı'da olduğu gibi çağdaş uygulamaya geçilmiştir. Üstünlük ifadelerine son verilmiş, imtiyaz ve sınıf farkları kaldırılmıştır. Bu şekilde toplumsal hayata düzen ve disiplin getirilmiştir.

ATATÜRK İLKE VE İNKILÂPLARI

4. Eğitim ve Kültürel Alanda Yapılan İnkılaplar

Atatürk döneminin önemli inkılapları, eğitim ve kültürel alandaki değişimler olmuştur. Birçok şeye yön veren ve Türk toplumunun bilimsel yaklaşımları benimseyerek çağdaşlaşmasını sağlayan bu yöndeki gelişimler temel adımlar olacaktır. Bilimsel ve çağdaş eğitim sisteminin kurulması ve geri kalmışlık aşılacaktır. Teknolojik gelişmelere ayak uydurularak çağdaş devletler düzeyine çıkmaya çalışılacaktır. İşte Atatürk dönemi, bu yöndeki çabalarla doludur.

4.1. Eğitim-Öğretimde Yapılan Yenilikler

Tanzimat Dönemi'nden itibaren geliştirilen yeni okullar İstanbul çevresi ve Balkanlar gibi belli yerlerde ancak açılabilmiştir. Maarif Nazırlığı 1857'de kurulmuş ancak eğitim-öğretim bu bakanlıkta birleştirilememiştir. Mithat Paşa'nın ortaya atıp desteklediği 2 Eylül 1869 tarihli kanun, eğitim işlerindeki yeni düzenlemelere bir devamlılık getirmiştir. Bu düzenleme ile okulların devletin gözetim ve denetiminde olarak işleyişine doğru ilk adımlar atılmıştır.

Osmanlı döneminde eğitim-öğretim işlerinde önemli gelişmeler II. Meşrutiyet Dönemi'nde olmuştur. Bu dönemde, ilköğretim mecburiyeti, sınıf, laboratuvar, deney, ders programları, öğretmen yetiştirme, okul yapımı gibi birçok uygulamada bulunulmuştur. Kanun, yönetmelik ve birçok emir çıkarılmıştır. Genel olarak eğitim politikasında önemli yeniliklere gidilmiştir. Ancak dönemde yaşanan ağır bunalımlar ve savaşlar bu gelişmelere fırsat vermemiştir. Gerekli ve yaygın öğretim kadroları sağlanamamıştır. Parasal olanaklar yaratılamamıştır. Dolayısı ile yeterli olunamamış ve sistem değiştirilememiştir.³⁷

Milli Mücadele'de öğretmenlerin rolü büyüktür. İzmir'in işgalini izleyen günlerde İstanbul mitinglerinde öğretmenler rol oynamış ve milli duyguların harekete geçirilmesine çalışmışlardır. Okullarda aynı görevi yapmışlardır. Bu yöndeki çalışmalar çeşitli bölgelere taşınmıştır. İşgallere karşı verilen mücadelelerde görev almışlardır. Kongreler sırasında Türk öğretmenlerinin yardım ve katkıları olmuştur. Nitekim her iki kongrede de öğretmen delegeler olmuştur.³⁸ TBMM'nin toplanmasında öğretmenlerin yardımları olduğu gibi, 30 civarında milletvekili yer almıştır. Her yerde olduğu gibi Ankara'da da okul binası ve malzemelerinden yararlanılmıştır. Ankara Lisesi ile Öğretmen Okulu öğretmenlerinden bir çoğu TBMM'de katiplik görevleri yapmışlardır.

Genelde milli çalışmalarını destekleyen Türk öğretmenleri, halkın aydınlatılmasında ve kamuoyu oluşturulmasında etkili hizmetler yapmışlardır. İsyandar karşısında halkı aydınlatmışlardır. O günlerin koşullarını, işgalleri ve azınlık hareketlerini halka anlatıp, milli hareketler etrafında birleşmeyi sağlamaya çalışmışlardır. Bu gibi çalışmaların birçok örneği vardır. Bu gibi çalışmaların yanı sıra ilk direniş hareketleri ve ilk cephelerde yer almışlardır. Maraş ve öteki savunmalarda bulunmuşlardır. Kuvayi Milliye birliklerine katılmışlardır.

Yurt savunması yanında öğretmenlik hizmetleri de önemli ve gerekli görüldüğü için, 7 Mart 1921'de öğretmenlik askerlik görevleri tecil edilmiştir. İhtiyaca göre asker alınmış ve ötekiler öğretmenlik görevini sürdürmüşlerdir. Temmuz 1920'de Ankara öğretmenlerinin girişimi ile örgütlenen öğretmenler, Mayıs 1921'de Türkiye Muallimler Birliği halinde bir dernek haline gelmişlerdir. Atatürk bununla yakından ilgilenmiş ve hatta bu derneğin fahri (onursal) başkanlığını kabul etmiştir. Kadın- erkek birlikte ve uyum içinde çalışan Muallimler (öğretmenler) Birliği, çok yönlü bir kurtuluş için çalışmıştır. Kurtuluş Savaşı yıllarında, savaşın yanı sıra öğretmenler basın yayın organları kanalı ile de hizmetler

ATATÜRK İLKE VE İNKILÂPLARI

vermişlerdir. Birçok gazete ve dergi çıkarılmıştır. Birçok yazı yazılmıştır.

Öğretmenler, Türk bağımsızlığı anlayışını okullara indirip yaymış ve bu düşüncenin savunucuları olmuşlardır. Milli heyecan yaratmışlardır. 1921 yılı sonlarında Akşehir civarındaki okulları gezen Fransız gazeteci bayan Gaulis, öğrencilerin milli duygularla yetiştirildiklerini ve buna hayran kaldığını yazmıştır.³⁹

Mayıs 1920'de kurulan ilk hükümetle birlikte Milli Eğitim Bakanlığı eğitim işlerine büyük önem veriyordu. Türk milli eğitim sistemini oluşturmaya çalışıyordu. Eğitime hakim olmak, milli mücadele ruhunu milli eğitimle sağlamak ve yaşatmak için uğraşılıyordu. Atatürk, öğretmenler ve okullarla yakından ilgileniyordu.

Milli Eğitim Bakanlığı, 16 Temmuz 1921'de Ankara'da Eğitim Kongresi'ni toplamıştır. Kongre'ye 250 civarında kadın ve erkek öğretmen katılmıştır.⁴⁰ Kongre'yi cepheden gelip önemli bir konuşma ile açan Atatürk, eğitime verdiği önemi göstermiştir.

Atatürk, konuşmasında, gençlere nelerin öğretilmesi gerektiğini anlatmış ve "Yabancı unsurlarla mücadele lüzumunu ve milli düşünceleri tam bir imanla her karşı fikre şiddetle ve fedakarca savunma gereği aşılmalıdır" demiştir. Öğretmenleri ise, "gelecekteki kurtuluşun saygıdeğer öncüleri" olarak tanımlamıştır. Öğretmenlerin ellerini sıkarak tek tek tebrik etmiştir.

Kongre bir bakıma Türkiye'de toplanan ilk şura niteliğindedir. Savaş nedeni ile eğitim sorunlarını bir karara bağlayamadan kapanmıştır. Ancak önemli bir başlangıç olarak amaç iyi bir şekilde vurgulanmıştır.

Kurtuluş Savaşı bittikten sonra Milli Eğitim Bakanlığı, 15 Temmuz-15 Ağustos 1923 tarihleri arasında Ankara'da geniş katılımlı bir "Eğitim Komisyonu" toplanmıştır. Burada ülkenin tüm eğitim sorunları tartışılmıştır.⁴¹

3 Mart 1924'te "Tevhid-i Tedrisat Kanunu" (Öğretimin Birleştirilmesi) çıkarılmıştır. Bu yasa, bütün medrese ve okulları Milli Eğitim Bakanlığı'na bağlamıştır.⁴² Eğitimde eski sisteme son verilip, bilimsel ve çağdaş öğretim yapma öngörülmüştür. Böylece bütün okullar Milli Eğitim Bakanlığı'nın emrine veriliyor ve eğitim-öğretimde birlik sağlanmış oluyordu. Dersler, programlar, Bakanlık tarafından hazırlanacak ve okullar denetim altına alınacaktı.

4.1. A. Medreselerin Kaldırılması

Tevhid-i Tedrisat Kanunu'nda medreselerin kaldırılması ile ilgili bir hüküm yoktu. Ancak bu kanun, bu yöndeki yolu açmıştı. Milli Eğitim Bakanlığı bu gelişmeden sonra medreselerin incelemesini yapmıştır. İkili öğretime neden olduğu, okul-medrese çatışması yarattığı, bilimsel öğretim yapamadığı gibi gerekçelerle Eğitim Bakanı Vasıf Bey'in emri ile 11 Mart 1924'te medreseler kapatılmıştır. Böylece ülkedeki iki tip öğretime son verilmiştir. Ayrıca öğretim laikleştirilmiştir.

Ortaöğretim, 1923'te lise ve 1924'te ortaokul şeklindeki bugünkü yapısına kavuşturulmuştur. 1926 ve 1927 yıllarında, karma öğretim kabul edilmiş ve öğrencilerden ücret alınmasına son verilmiştir. Okulların ders ve müfredat programları yeniden yapılmıştır. Programlarda, cumhuriyet, demokrasi, eşitlik, inkılapçılık ile millet ve devlet kavramlarına özenle yer verilmiştir. Medeni bilgiler, tarih, coğrafya ve Türkçe dersleri,

ATATÜRK İLKE VE İNKILÂPLARI

ülkenin geleceğine yöne verecek şekilde yine özenle hazırlanmıştır. Ders kitapları, bu amaçları sağlayacak şekilde hazırlanmıştır. Arapça ve Farsça sözcükler ayıklanarak, sade ve öz Türkçe ile yazılmıştır.

Fen dersleri ve programları bilimsel bir şekilde hazırlanmıştır. Ders kitapları, Avrupa ve Amerika'daki bilimsel ölçülere göre yazılmıştır. Laboratuvar ve deneylere yer verilmiştir. Böylece teknolojik gelişmeler ve bilimsellik esas alınmıştır. Bilimsel eğitime önem verilmiştir.

Ayrıca mesleki ve teknik eğitime ağırlık verilmiştir. Bu yöndeki yetersizlikler giderilmeye çalışılmış ve yeni okullar açılmıştır. Bunun için dışarıdan elemanlar getirilmiş, öneri ve raporlar alınmıştır. Bu yöndeki okul açmalar 1927'den itibaren Bakanlık yetkisine verilmiştir. Bakanlık, meslek ve sanat okullarının programlarını yapmış ve illere yaygınlaştırılmıştır. Eleman yetiştirmek için dışarıya öğrenci gönderilmiştir.

Halk eğitimine önem verilmiştir. Harf inkılabından sonra, okuma-yazma seferberliği açılmıştır. Kurs, gece öğretimi gibi yollarla halk eğitime başlanmıştır. Oldukça yaygın bir kampanya ile sürdürülmüştür. Açılan "Millet Mektepleri" ile sağlanan organizasyon, okuma-yazma oranını oldukça yükseltmiştir.

İlkokullar mecburi ve parasız hale getirilerek ülke genelinde yaygınlaştırılmıştır.

İl ve ilçelerdeki orta dereceli okullara öğretmen yetiştirmek amacı ile Osmanlı döneminden gelmekte olan Yüksek Öğretmen Okulu sistemine devam edilmiştir. Cumhuriyet döneminin öğretmen yetiştiren önemli Yüksek Okulu olarak 1926'da "Gazi Eğitim Enstitüsü" açılmıştır. Müzik Muallim Mektebi açılmış ve sonra "Ankara Konservatuarı" olmuştur. Daha sonraki yıllarda "Eğitim Enstitüleri" yatılı bir şekilde çeşitli bölgelerde açılarak yaygınlaştırılmıştır.

Yeni neslin yetitirilmesini isteyen Atatürk, bu konuda hiçbir fedakarlıktan kaçınılmamasını istemiştir. Olabildiği kadar ülke kaynaklarının bu yönde kullanılmasını ve kaynak yaratılmasını söylemiştir. Öğretmenlere; "Yeni nesli sizler yetiştireceksiniz. Yeni nesil sizin eseriniz olacaktır" diyerek onlara önemli sorumluluk vermiştir.⁴³

Tablo 1: 1923-1938 Yılları Arası İlk ve Ortaöğretimdeki Artış Tablosu ⁴⁴

A- Okul Sayısı

Yıllar	İlkokul	Ortaokul	Lise
1923-24	4.894	72	23
1937-38	6.700	140	68

B- Öğrenci Sayısı

Yıllar	İlkokul	Ortaokul	Lise
1923-24	341.541	5.905	1.241
1937-38	764.691	74.107	21.000

C- Öğretmen Sayısı

Yıllar	İlkokul	Ortaokul	Lise
--------	---------	----------	------

ATATÜRK İLKE VE İNKILÂPLARI

1923-24	10.238	796	513
1937-38	15.775	2.840	1.164

D- Mesleki ve Teknik Eğitim

Yıllar	O.I Sayısı	Öğrenci S.	Öğret S
1923-24	64	6.547	583
1937-38	78	11.134	967

Atatürk, bu yaklaşımı ile öğretmenleri, yeni nesli iyi yetiştirmekle ve dolayısı ile ülke kalkınmasını sağlamakla görevlendirmiş gibidir. Halkı eğiterek, yol göstererek ve örnek olarak topyekün iyileşme istemektedir. Nitekim 1925'te bu amaçla şöyle demiştir. "Milletleri kurtaranlar, yalnız ve ancak öğretmenlerdir..."⁴⁵ Eskimiş düşüncelerin, hurafelerin atılmasını isteyen Atatürk, öğretmenlerin bilimsel düşünceleri benimseyip gençlere, ülkeye yararlı olacak bu yönde bilgiler vermeleri düşüncesinde olmuştur.

4.1. B. Yüksek Öğretim-Üniversitelerimizin Gelişimi

İslam dünyasında yüksek öğrenim kuruluşu olarak üniversite, medrese adıyla ortaya çıkmıştır. Ancak İslam dünyası ve Osmanlılarda görülen model olan medreseler, Selçuklu Veziri Nizamülmülk tarafından kurulmuştur. Nizamiye Medreseleri adını alan bu kurumun ilki 1067 tarihlidir.

İslam toplumları ve kültürü içinde ilk üniversite olan medrese, İslamlaşma yönelik zararlı görüşleri eritmek üzere ve Batı'da olduğu gibi dini temele oturtularak kurulmuştur. Batı üniversitelerinin tersine, devlet tarafından kurulup geliştirilen medreseler, denetim altında olarak ortaya çıkmışlardır. Nizamiye Medreseleri, merkezi devletin sıkı denetimi altında olarak, iktidarı pekiştirmeye hizmet edecek görevlilere gereken bilgileri vermekteydi.

Medreseler, giderek fıkıh ve ilahiyat da okutarak din adamı yetiştirirken, devletin hukuk adamı ihtiyacını karşılayan başlıca kaynak haline gelmişlerdir. Çünkü İslam hukukunun uygulandığı toplumlarda, kadıların bu kurumda yetiştirilmesi doğaldı. Medreselerde zamanla bilimler ayrılmıştır.⁴⁶

Selçuklulardan sonra medreseler, Osmanlı döneminde zaman zaman yeni düzenlemelerle geliştirilmişlerdir. Fatih, İstanbul'da Sosyal Bilimler Medresesi'ni, Kanuni ise, Fen Bilimleri Medreselerini açmışlardır. Bu ve benzeri düzenlemelerle, İslam dünyasının en örgütlü imparatorluğu olarak Osmanlılar, medreseleri de kendi merkezi arayışları içindeki yerine oturtmuşlardır. Geliştirerek medreseleri mantıki sonuçlara ulaştırmışlardır. O çağlara göre çok iyi ve ileri kuruluşlar olmuşlardır. Osmanlı yönetimi, kadıların da yetiştirildiği yerler olarak bu kurumları, taşra bürokrasisininin yönlendirileceği merkez olarak kullanmıştır. Bu anlayış ve uygulama, kadılıkla müderrisliği bazı durumlarda birbirini izleyen aşama haline getirmiştir. Öğrenimle yargının iç içeliğini oluşturmuştur. Bundan ötürü öğretim kalıplaşmış ve Osmanlı medreseleri durağan bir yapıya kavuşmuşlardır.

Görüldüğü gibi yüksek öğrenim kurumu olarak medrese, İslam dünyasında Batı'dan önce oluşup teşkilatlanmıştır. Türkler elinde geliştirilmiştir. Ancak zamanla bu gelişme yetersiz kaldığı gibi, müsbet bilimler medrese bünyesine yeterince alınamamıştır. O nedenle 19. yüzyılın başlarından itibaren Batılı anlamda okullar açılmaya başlanmıştır. Bununla Osmanlı yüksek öğretiminde birinci devre sona ermiştir. Buradan itibaren ikinci devre

ATATÜRK İLKE VE İNKILÂPLARI

başlarken, açılan yeni okullarla mektep-medrese çatışması başlamıştır. Yeni dönemin tipik özelliği bu çatışma ortamı olacaktır.

Tanzimat Dönemi'nde daha da yoğunlaşan Batılılaşma çabalarına paralel olarak, yetersiz kalan medreseler yanında, müsbet bilimleri öğretecek üniversite olarak 1846'da "Darülfünun" kurulmuştur. Bununla Osmanlı döneminde doğrudan üniversite oluşturuluyordu. Ancak Darülfünun'un Batılı anlamda teşkilatlanıp gelişmesi uzun yıllara rağmen mümkün olamamıştır. Beklendiği gibi modern bir eğitim sistemi kurulamamıştır.

II. Meşrutiyet Dönemi, birçok alanda olduğu gibi genelde eğitim ve bu arada da üniversite konusunda önemli gelişmelerin sağlandığı bir devredir. Bu devrede, medreselerin çöküşü artık kesinlik kazandığından, Türk yüksek öğretimini kurtarıp geliştirmek için Darülfünun yönünde yeni bir yapılanma sürecine girilmiştir. 1914'te kız öğrenciler üniversiteye alınmıştır. Ayrıca Kız Üniversitesi (İnas Darülfünunu) açılmıştır.

Darülfünun'u Osmani, Cumhuriyet kurulduktan sonra da bilimsel özerkliği korumuş ve çıkarılan 493 Sayılı yasa ile adı "İstanbul Darülfünunu" olmuştur. 3 Mart 1924'te çıkarılan Tevhid-i Tedrisat Kanunu'ndan sonra 11 Mart'ta medreseler kapatılınca, İstanbul Darülfünunu, Türkiye Cumhuriyeti'nin tek üniversitesi olarak kalmıştır.

Üniversitenin gelişmesi, yaygınlaşması ve ülke için gerekli bilgilerin üretilmesi ile her çeşit elemanın yetiştirilmesi gerekiyordu. Türkiye'nin kalkınması buna bağlı idi. O nedenle 1930 yılında yeni bir üniversite reformu gündeme gelmiştir.

Bu çalışma ve gelişmeler sonucu olarak Cumhuriyet dönemimizin ilk kapsamlı "Üniversite Reformu" gerçekleştirilmiştir. 6 Haziran 1933'te yürürlüğe giren 2252 sayılı yasa ile İstanbul Darülfünunu kaldırmıştır. Kurulması öngörülen üniversite, 1 Nisan 1934'te "İstanbul Üniversitesi" olarak eğitim-öğretime başlamıştır.⁴⁷ İlgili yasa ile, özellikle Türkiye'nin ihtiyaçları belirlenerek, insan gücü ve devletin devamlılığını temin edecek unsurların yetiştirilmesi öngörülüyordu.

Üniversite reformu ile başlayan yeni dönemde, 1930'lu yılların başında bağımsız olarak açılmış olan fakülte ve yüksek okulların birleşmesiyle "Ankara Üniversitesi" kurulmuştur. Daha sonra "İstanbul Teknik Üniversitesi" kurulacaktır. 1940'lı yıllara gelindiğinde Türkiye'de hızla gelişmekte olan üç üniversite oluşmuştur.

Üniversiteler, bütün ileri ülkelerde bilimsel ve özgürlük içinde çalışan kuruluşlardır. Bilim artık her şeyin esası olmuştur. Batı'daki büyük bilimsel ve teknolojik gelişmelerin temelini üniversiteler oluşturuyordu. Devletler de bu kuruluşlara büyük önem ve destek veriyorlardı. Atatürk de üniversitelerimizin kurulup gelişmesine bu yaklaşımla bakmış ve destek olmuştur. Batı'dan ve özellikle Almanya'dan gelen öğretim üyeleri korunmuş ve onlardan yararlanma yoluna gidilmiştir.⁴⁸

Kronolojik olarak bazı yüksek okul ve fakültelerin açılışı şu şekilde gerçekleşmiştir:

5 Kasım 1925'te, ilk yüksek okul olarak Adalet Bakanlığı'na bağlı 2 yıllık Adalet Yüksek Okulu açılmıştır.

1926'da Gazi Eğitim Enstitüsü açılmıştır.

ATATÜRK İLKE VE İNKILÂPLARI

1930'da Yüksek Ziraat Okulu açılmış ve sonra geliştirilmiştir.

1935'te Siyasal Bilgiler Yüksek Okulu açılmıştır.

1934'te Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi açılmış ve 1936'da geliştirilmiştir. Atatürk bu fakültenin kuruluş ve gelişmesi ile yakından ilgilenmiş ve üzerine çok anlamlı bir söz olarak, "Hayatta en hakiki mürşit ilimdir" sözünü yazdırtmıştır.

Bu yüksek okul ve fakülteler Ankara Üniversitesi'nin temeli olmuşlardır.⁴⁹ Atatürk ayrıca bir Doğu Üniversitesi'nin kurulmasını istemiştir. Bu yönde araştırma ve çalışmalar yapılmıştır.

Tablo 2:1923-38 Yılları Arası Yüksek Öğretimdeki Gelişme ⁵⁰

Yıllar	Fakülte ve Yüksekokul	Öğrenci Sayısı	Öğretim Elemanı, Sayısı
1923-24	9	2.914	307
1937-38	19	9.384	837

1946 yılında 4936 sayılı Üniversiteler Kanunu çıkarılmıştır. Bununla üniversitelerimiz ve fakültelerimize akademik özerklik verilmiştir. 1946 düzenlemeleri ile oluşturulan üniversite özerkliği genellikle, yönetimde ve eğitim-öğretim işlerinde kurulların kararları yönünde işleyiş getirilmiştir. 1960'a kadar sürecek bu yeni dönemde, Türk Üniversiteleri yeni bir yapıya kavuşturulmuştur.⁵¹

4.2. Kültürel Alanda Yapılan İnkılaplar

4.2. A. Yeni Harflerin Kabulü

Türkiye'nin kültürel gelişiminde, Arap harflerinin bırakılıp latin harflerinin kabul edilmesinin de önemli bir yeri vardır. Latin alfabesine geçiş, kültürel alandaki değişimlerin önemli bir yanıdır.

Türkler, Orta Asya'da kurdukları uygarlıklarda kendilerine özgü alfabeler kullanmışlardır. Bunların en belirginleri, Göktürk ve Uygur alfabeleri idi. Ancak Türkler, İslamı kabul ettikten sonra Müslüman dünyası ile entegre olmuş ve Arap alfabesini almışlardır. İslam dünyası ile iç içe girmiş, Arap kültüründen etkilenmiş ve uzun yüzyıllar boyu da bu alfabe kullanmışlardır.

Türkler, çok uzun süreler boyunca Arap harflerini kullanmışlardır ama bu alfabe gereği kadar Türkçeye uymamıştır. Osmanlı döneminde de kullanılan Arap harfleri, bir yerden sonra değiştirilmek istenmiştir. Osmanlı döneminde, 19. yüzyılın ortalarından itibaren Arap harflerine dayalı alfabenin değiştirilme veya ıslah edilmesi önerileri yapılmaya başlamıştır. Bu yönde tartışmalar olmuştur. II. Meşrutiyet Dönemi'nde ise Arap harflerinin değiştirilme istekleri daha etkili bir şekilde gündeme getirilmiştir.⁵² Bu değişikliği isteyenlerin sayısı oldukça çoktur. Çeşitli yol ve yöntemler tartışılmıştır. Öneriler yapılmıştır.⁵³ Hatta Enver Paşa bunlardan birini uygulamaya bile koymuş, ancak savaş koşullarında uygulanması sorun yarattığı için ertelenmiştir. Arap harflerini bitişik yazma yerine, Latin harfleri gibi ayrı ayrı yazma şeklindeki bu uygulama da başarılı olamamıştır.

ATATÜRK İLKE VE İNKILÂPLARI

Arap harflerinin değiştirilmesi düşüncesi İmparatorluğun son dönemlerinde çok tartışılmıştır. Bu yapılamamış, ama bir kamuoyu oluşmuştu. Yeni devlette bu konu, 1923 İzmir Kongresi'nde gündeme getirilmiştir. Kongre'ye bir öneri olarak verilen harf değişimi, konu ile ilgili olmadığı için gündeme alınmamış ve Milli Eğitim Bakanlığı'na gönderilmiştir.

Arap harflerinin bırakılmasını veya harf değişimini gerektiren bazı nedenler bazı sıkıntılar yaşanmaktaydı.

- 1- Arap harfleri Türkçe ifadelerle uymuyordu. Yüzlerce yıl kullanılmasına rağmen Türkçe sözcükleri ifade etmekte zorluk çekiliyordu. Çünkü Arap alfabesinde sesli harfler 3 adetti. O nedenle Türkçeye uyum sağlamada bazı zorluklar oluyordu. Ayrıca yine Arap alfabesinde Türkçeye uymayan sessiz harflerde vardı. Bunların yarattığı zorluklar zaman içinde değiştirme isteklerini gündeme getirmişti.
- 2- Arap alfabesi ile okuma-yazma öğrenmek zor ve uzun zamanı gerektiriyordu. Çok çeşitli yazı türleri olduğu ve zor öğrenildiği için değiştirilmesi istenmiştir. Özellikle yer, şahıs adlarında çok zorluk çekiliyordu. Osmanlıca'yı okuyup yazmak için çok uzun yıllara ihtiyaç vardı.
- 3- Okuma-yazmayı kolaylaştırmak, bilgi ve kültürü yükseltmek için bu harflerin değiştirilmesi istenmiştir. Okuma yazma oranını yükseltmek, bilgi ve kültürü yaygınlaştırmak için kolay okunup yazılacak bir yazı türü aranmıştır. Osmanlı'nın son döneminde toplumda okuma yazma oranı %10'u bulmuyordu. Bunun da yarısı okur yazar, yarısı okur ama yazamazdı.
- 4- Latin esasına dayalı harflere geçmek, Batı dillerini öğrenmeyi kolaylaştıracaktı.

İşte tüm bu neden ve gerekçelere dayalı olarak harf değişimi istenmiştir. Daha kolay okunup yazılacak ve eğitim sistemimizi olumlu yönde etkileyecek bir yazı aranmıştır. Çünkü okuma-yazma oranının düşüklüğü buna bağlıyordu.

Bütün bunların etkisi veya zorlaması ile Atatürk konuya eğilmiş ve 1927'de yeni harflerin arayışı içine girilmiştir. Milli Eğitim Bakanlığı 1928'de bir Alfabe Komisyonu kurmuş ve çalışmaları başlatmıştır. Komisyon, Latin esasına dayalı alfabe üzerinde çalışmalar yapmıştır. Bu arada harf değişimi üzerinde yorumlar ve tartışmalar yapıyordu. Yapılacak değişimin çok uzun süreyi gerektireceği öne sürülüyordu. 5-10 yıl gibi sürelerden söz ediliyordu. Hatta olmaz diyenler bile vardı. Zira böyle bir değişimin çok zor olacağını düşünenler bulunmaktaydı.

1 Kasım 1928'de TBMM'nin açılış konuşmasında konuya değinen Atatürk; "Türk milletine kolay bir okuma-yazma anahtarı vermek lazımdır. Bu anahtar latin esasından alınan Türk alfabesi olacaktır. Yeni Türk harflerinin kanunlaşması, ülkemizin yükselme çabalarında başlı başına bir geçit olacaktır" demiştir.⁵⁴ Atatürk'ün bu konuşmasından sonra TBMM, aynı gün, esasları hazırlamış olan Latin esasına dayanan yeni Türk Alfabesi'ni 1353 sayılı yasa ile oy birliğiyle kabul etmiştir.⁵⁵

Böylece 1 Kasım 1928'de kabul edilen harf değişiminin, Türk diline uygunluğu, kolay okuma- yazma gibi özellikleri yanında, birçok olumlu etkileri olacağı düşünülmüştür. Bundan sonra yoğun bir kampanya ile öğretimine geçilmiştir. 1 Ocak 1929'da "Millet Mektepleri" açılmıştır. Buralarda geceli gündüzlü yeni harfler ve dolayısı ile okuma-yazma öğretimi başlatılmıştır. Okuma-yazma seferberliği ilan edilmiştir. Atatürk sık sık yurt gezileri yapmış, okullara uğramış, tahta başına geçmiş ve yöneticileri bu doğrultuda zorlamıştır.

ATATÜRK İLKE VE İNKILÂPLARI

Okuma-yazma oranının %80'lere çıkarılmasını istemiştir.

Yeni harfler, beklendiğinden önce öğrenilmeye başlamıştır. Üç ay içinde gazeteler ve dergiler iki sütunlu yazılar yazmışlardır. Zamanla benimsenen yeni harfler, okulları ve okuma-yazma çabalarını çok hareketlendirmişler, eğitimi ve kültürel gelişmeleri olumlu yönde etkilemiştir.

4.2. B. Tarih İnkılabı

Öğrencilik yıllarından itibaren tarihe ilgi duyan Atatürk, 1929 yılından itibaren Türk ve dünya tarihi ilgilenmeye başlamıştır. Kitaplığına birçok yerli-yabancı kitap getirmiştir. Bunları okumuş, incelemiş, veya incelemiştir. Önemli uygarlıklar, siyasal olaylar, büyük şahsiyetler ve bu arada da Türk tarihi ile yakından ilgilenmiştir. Değerlendirmeler ve yorumlar yapmıştır. Notlar oluşturmuştur.

"Tarih yazmanın, tarih yapmak kadar zor ve önemli" olduğunu söyleyen Atatürk, bu yönde gerçekçi yaklaşımlar içinde olmuş ve birçok uyarıda bulunmuştur.⁵⁶ Bütün ilgi ve çabaları ile Türk ulusunu ve dünyayı, Türk tarihi konusundaki yanlış ya da eksik bilgilerden kurtarmak istemiştir. Yeni ve doğru bir tarih anlayışını başlatmayı düşünmüştür. Tarih tezleri üzerinde çalışmıştır. Daha gerçekçi bir tarih görüşü ile Türk tarihinin kaynaklarına inmeyi sağlamak istemiştir.

Tarih çalışmalarını yapmak üzere "Türk Tarih Heyeti" adlı bir komisyon kurulmuştur. Yapılan çalışmalarla ilk kez "Türk Tarihinin Ana Hatları" adlı bir eser yazılmıştır. Liselerde okutulmak üzere 4 ciltlik bir tarih serisi çıkarılmıştır.

12 Nisan 1931'de "Türk Tarihi Tetkik Cemiyeti" kurulmuştur.⁵⁷ Böylece Türk tarihi üzerindeki araştırmalara resmi bir nitelik verilmiştir. Bu Heyet, 1935'te "Türk Tarih Kurumu" adını almıştır. TTK ile bilimsel tarih anlayışı benimsenmiş ve yoğun çalışmalar içine girmiştir. Bir dünya tarihi yazılması ve bu arada da Türk tarihinin kaynaklarına inip araştırılması ile Türk uygarlıklarının ortaya çıkarılmasına çalışılmıştır. TTK kanalı ile tarih bilginlerimiz, bilimsel yöntemlerle zengin bulguları bilim dünyasına sunmaya başlamışlardır. Oldukça önemli adımlar atılmıştır. Yapılmakta olan tarih inkılabı ile içte ve dışta tarihimiz, yabancı ve yanlış görüşlerden kurtarılarak gerçek niteliğine kavuşturulmuştur. Çalışmalarda Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi'nin önemli bir fonksiyonu olmuştur.

4.2.C. Dilde Sadeleşme

Cumhuriyet sonrasında bir dil akademisinin kurulması istenmiş, ancak kurulamamıştı. Bu arada "Dil Heyeti" kurulmuş ve bazı çalışmalar yapmıştır. 1929 yılında okulların programlarından Arapça ve Farsça derslerin kaldırılması ile Türkçe sözcüklerin kullanımına başlanmıştır.

Yeni harfler ve alfabenin kabul edilmesi, dildeki yeniliğe ortam hazırlamıştı. Her türlü toplumsal yenilikler yapılırken, ulusal kültürümüzün temeli olan dilde de yenileşmek zorunlu idi. Dilin de halkın psikolojisine uygun ve yatkın, yeni ihtiyaçları kolay ifade edecek bir yapıya kavuşturulması gerekli idi. Çünkü Osmanlı devri genişleyip yayıldıkça Arapça ve Farsça kelimeler alınmış ve Osmanlıca şeklindeki bir dil oluşmuştu. Daha çok edebiyat dili şeklinde Osmanlı aydınları tarafından kullanılan bu dil çok ağırdı. Türkçe esaslara da

ATATÜRK İLKE VE İNKILÂPLARI

fazlaca uymuyordu. Ayrıca konuşma ve yazma dili farklılaşmıştı.

Tarih çalışmaları başlatılınca, dilde de araştırmaların yapılması ve ikisinin birbirini tamamlaması istenmiştir. Bunun üzerine Atatürk; "Dil işlerini düşünecek zaman gelmiştir" diyerek bu yöne eğilmiştir. Dildeki çalışmaları başlatmıştır. 12 Temmuz 1932'de "Türk Dili Tetkik Cemiyeti" kurulmuştur.⁵⁸ Atatürk, dildeki bağımsızlığı siyasal bağımsızlığın bir parçası olarak görüyor ve Türk dilinin yabancı dillerin işgalinden kurtarılmasını istiyordu. O nedenle daha öncelerin yetersiz girişimleri yanında, şimdi konuyu tüm yönleri ile ele alacak çalışmaları başlatmıştır.

26 Eylül 1932'de Dolmabahçe'de I. Dil Kurultayı toplanmıştır.⁵⁹ Atatürk kendi huzurunda, konunun tartışılmasını istemiştir. 5 Ekim'e kadar süren Kurultay'da amaçlar belirlenmiş, programlar yapılmış ve çalışmaların yaygınlaştırılması kararlaştırılmıştır. Türk dilinin kaynakları, geçirdiği değişimler ve gelecekteki gelişmelerin esasları belirlenmiştir.

1932'den sonra dil konusundaki çalışmalar hızlandırılmıştır. Yazı dilindeki yabancı kelimeler çıkarılmaya başlanmıştır. Yeni derlemeler yapılmıştır. Halk dilinde yaşayan sözcükler toplanmıştır. Bir Türkçe sözlük hazırlanmıştır. TDK, yaptığı çalışmalarla aydın dili ile halk dilinin ve konuşma dili ile yazı dilinin birleştirilmesine çalışmıştır. Bilim, teknik ve sanat kavramlarını karşılayacak doğrultularda çalışmalar yapılmıştır.

31 Ağustos 1936'da "Türk Dil Kurumu" adını alan Cemiyet, çok yararlı çalışmalar yapmıştır. II. Dil Kurultayı Dolmabahçe Sarayı'nda 18-23 Ağustos 1934'te toplanmıştır. III. Dil Kurultayı yine Dolmabahçe Sarayı'nda 24-31 Ağustos 1936'da toplanmıştır.⁶⁰ 26 Eylül tarihi Dil Bayramı olarak kabul edilmiştir.

TDK'nın yaptığı çalışmalarla, konuşma, yazma ve bilim dilindeki eski farklılıklar kaldırılmıştır. Arınma, geliştirme, birlik ve bütünlük dilimizi gerçek niteliğine kavuşturmuştur. Bir dönem sadeleşmede aşırılığa düşülmüş, ama bunun sakıncaları görülerek anlaşılır dile dönülmüştür.

TTK ve TDK Atatürk döneminin önemli kuruluşları olmuşlardır. Atatürk, servetinin bir kısmını bu kurumlara bağışlamıştır. Her iki kurumun yanyana yaptıkları çalışmalarla, Türk Tarihi ve Türk Dili milli bir yapıya kavuşmuştur.

5. Güzel Sanatlar

Atatürk, güzel sanatlarla da yakından ilgilenmiştir. İnkılap olacak değişimler sağlamıştır. Sanatı ve sanatçıları teşvik etmiş ve desteklemiştir. Hatta korumuştur.

Atatürk, Türk müziğini Batılı müzik ölçü ve aletleri ile öğretip geliştirmek istemiştir. Bunun için 1924 yılında Ankara'da "Musiki Muallim Mektebi" kurulmuştur. 1930'da İstanbul Belediye Konservatuarı ıslah edilmiştir. 1935 yılında, "Ankara Konservatuarı" kurulmuştur. Atatürk, Türk halk ve sanat müziğinin kendine özgü bir yapıya kavuşmasını istemiştir. Ayrıca Batı müziğine önem vermiştir. Birçok Batılı değerli müzik uzmanlarını Türkiye'ye davet etmiştir. Onlarla ilgilenmiş ve korumuştur.

Atatürk genelde sanatla ve bu arada tiyatro ile de ilgilenmiştir. Bu düşünceyle ve tiyatro oyuncularına büyük saygı göstermiştir. Hatta yeni rejim ve değişimlerin bu yolla halka indirileceğine inanmaktaydı. Türk kadınının tiyatroya ilgi göstermesini istiyordu. Bu yöndeki

ATATÜRK İLKE VE İNKILÂPLARI

gelişmeleri zorlamış, desteklemiş ve hatta itici güç olmuştur. Nitekim, "Efendiler hepiniz milletvekili, bakan olabilirsiniz. Hatta Cumhurbaşkanı olabilirsiniz Fakat sanatçı olamazsınız" gibi sözleri bu yöndeki düşünceleri yansıtmaktadır. Sanatın ve sanatçıların sevilip korunmasını istemiştir.

0 dönemde, "Tiyatro Meslek Okulu" açılmıştır. Opera açılmış ve opera sanatçıları yetiştirilmiştir. Orkestralar kurulmuştur. Tiyatro alanında önemli gelişmeler sağlanmıştır.

19. yüzyılın sonlarında Türk ressamaları yetişmeye başlamıştı. II. Meşrutiyet Dönemi'nde resimde yasakların kaldırılması istenmiştir. Çünkü bu yasağı gerektiren nedenler artık yoktu. Cumhuriyet döneminde bu yöndeki gelişmeleri organize etmek üzere "Sanayi Nefise Müdürlüğü" kurulmuştur. Giderek resim, ve heykel ve çeşitli süslemeler yapılmaya başlanmıştır. Atatürk'ün resim ve heykelleri yapılmıştır. Devlet daireleri güzel resimleri almaya başlamıştır. Daha sonra 1937'de Atatürk'ün isteği üzerine bir Resim ve Heykel Müzesi açılmıştır. Cumhuriyet'le birlikte Resim ve Heykel alanında Batı ölçüsünde sanatçılar yetiştirilmesi hedeflenmiştir.

Prof. Dr. Cemalettin TAŞKIRAN

Çankaya Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi / Türkiye

Alıntı Kaynağı: Türkler, Cilt: 16 Sayfa: 394-410

Dipnotlar :

1. E. Z. Karal, Atatürk'ten Düşünceler, s. 41.
2. A. Afet İnan, Atatürk Hakkında Hatıralar ve Belgeler, Ankara, 1959, s. 251.
3. Hamza Eroğlu, "Atatürk'e Göre Millet ve Milliyetçilik, Atatürk Yolu, (Kollektif Eser), (Der. Turhan Feyzioğlu), Ankara, 1987, s. 133.
4. İsmail Hami Danişmend, Türklük Mesleleri, 2. Baskı, İstanbul, 1976, s. 12. Yusuf Akçura, Yeni Türk Devleti'nin Öncüleri-1928 Yılı Yazıları-(Hazırlayan: Nejat Sefercioğlu), Ankara, 1981, s. 5. Ziya Gökalp, Türkçülüğün Esasları, (Hazırlayan: Mehmet Kaplan), İstanbul, 1976, s. 18.
5. A. Afetinan, Medeni Bilgiler ve Mustafa Kemal Atatürk'ün El Yazıları, Ankara, 1969, s. 18.
6. Sadri Maksudi Arsal, Milliyet Duygusunun Sosyolojik Esasları, İstanbul, 1955, s. 52-53.
7. Ahmet B. Ercilasun, "Atatürk'ün Milliyetçilik ve Dil Anlayışı", 100. Yıl Atatürk Konferansları, Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı Yayını, Ankara, 1981, s. 71. Hamza Eroğlu, Türk İnkılap Tarihi, s. 409.
8. Aydın Taneri, Atatürkçülüğün Tanımı, Ankara, 1983, s. 15.
9. Mustafa A. Aysan, "Atatürk'ün Ekonomik Görüşü", Atatürk Yolu, (Kollektif Eser), (Derleyen: Turhan Feyzioğlu), Ankara, 1987, s. 80.
10. A. Afetinan, Türkiye Cumhuriyeti ve Türk Devrimi, Ankara, 1973, s. 121.
11. Mümtaz Turhan, Atatürk İlkeleri ve Kalkınma, İstanbul, 1965, s. 53-54.
12. Yavuz Abadan, Amme Hukuku ve Devlet Nazariyeleri, Ankara, 1952, s. 113-114, Ali Fuad Başgil, Din ve Laiklik, 6. baskı, İstanbul, 1991, s. 163-164.
13. Utkan Kocatürk, Atatürk'ün Fikir ve Düşünceleri, Ankara, 1984, s. 193.
14. Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri, C: II., s. 90.
15. İsmet Giritli, Political Regime-Secularism and Atatürk, Atatürk and Turkey of Republican Era, (Union of Chambers of Commerce, Industry, Maritime Commerce and Commodity Exchanges of Turkey), Ankara, 1981, s. 97.

ATATÜRK İLKE VE İNKILÂPLARI

16. Herbert Melzig, Atatürk'ün Başlıca Nutukları (1920-1938), Ülkü Matbaası, İstanbul, 1942, s. 93.
17. Semih Yalçın, Ali Güler, Atatürk Hayatı, Düşünceleri ve Kişiliği, Ankara, 2000.
18. Kemal Dal, Türk Anayasa Hukuku, Ankara 1992, s. 33 vd.
19. İlhan Arsel, Türk Anayasa Hukuku'nun Umumi Esasları, Ankara 1962, s. 85; K. Dal, Anayasa Hukuku, s. 35.
20. Server Feridun, Anayasalar ve Siyasal Bilgiler, İstanbul 1962, s. 53 vd. K. Dal, a.g.e., s. 35. vd.
21. Muhittin Gül-Türk İnkılap Tarihi, Ankara 1997 s. 250.
22. Özkan Tikveş, Atatürk Devrimi ve Türk Hukuku, İzmir 1975, s. 143-146.
23. Ankara Hukuk okulu, Adalet Bakanlığı'na bağlı iki yıllık yüksekokul olarak açılmıştır. Açılışa büyük önem verilmiş ve Atatürk en önemli konuşmalarından birini burada yapmıştır. Okula ilgi büyük olmuş ve milletvekillerinden kayıtlar olmuşlardır.
24. Mahmut Esat Bozkurt, Türk Medeni Kanunu Nasıl Hazırlandı. İstanbul 1944; Aydın Zevkliler, Medeni Hukuk Ankara, 1992.
25. Muhittin Gül-Türk İnkılap Tarihi, Ankara 1997 s. 253.
26. Ethem Ruhi Fırlı, Din ve Devlet İlişkileri, Muğla, 1997, s. 24.
27. M. Şükrü Hanioglu, Doktor Abdullah Cevdet, İstanbul 1981, s. 308 vd.; Payami safa, Türk İnkılabına Bakışlar, Ankara, 1938, s. 51 vd.
28. B. S. Baykal, "Anadolu Kadınları Müdafaa-i Vatan Cemiyeti" AAMD, C. 1, S. 2, s. 413-434.
29. Bernard Caporal, Kemalizm'de ve Kemalizm Sonrasında Türk Kadını, Ankara 1982, s. 181.
30. Emel Doğramacı, Türkiye'de Kadın Hakları, Ankara 1982, s. 88; B. Caporal, Türk Kadını, s. 647 vd.
31. T. Taşkiran, Kadın Hakları, s. 122.
32. A. İnan Kadın Hakları, s. 128; B. Caporal, Türk Kadını, s. 696.
33. Afet İnan, Medeni Bilgiler, Ankara 1969, s. 89-93, B. Caporal, a.g.e., s. 706.
34. M. Selim İmece, Atatürk'ün Şapka Devriminde Kastamonu ve İnebolu Seyahatleri 1925, Ankara 1959, s. 46; Mehmet Önder, Atatürk'ün Yurt Gezileri, Ankara 1975, s. 215-220.
35. Yavuz Ercan, Osmanlı Yönetiminde Gayrimüslümler, Ankara, 2001, s. 180.
36. B. Sıtkı Yalçın-İsmet Gönülal, Atatürk İnkılabı, Kanunlar Kararlar, Tamimler-Bildiriler, Belgeler, Ankara 1984, s. 497, Bkz. R. G., 2. 1. 1926.
37. Osman Ergin, Maarif Tarihi, C. 4-5; H. Ali Koçer, Türkiye'de Modern Eğitimin Doğuşu ve Gelişimi, İstanbul 1974, s. 10-180.
38. Erzurum Kongresi'nde 5, Sivas Kongresi'nde 1 öğretmen vardır.
39. Muhittin Gül, Türk İnkılap Tarihi, Ankara, 1997, s. 265.
40. U. Kocatürk, Türkiye Kronolojisi, s. 267.
41. U. Kocatürk, a.g.e., s. 389.
42. MEB, Milli Eğitimle İlgili Kanunlar, C. II Ankara 1953, s. 657 vd.
43. U. Kocatürk, Fikir ve Düşünceler, s. 122.
44. Atatürk ve T. C. Tarihi, Editör, Doç. Dr. T. Faik Ertan Ankara 1999, s. 250.
45. A. e., s. 121.
46. İbni Haldun, Mukaddime'sinde bildirdiğine göre, zamanla "Ulum-u Tabi'ya" (gözlem, Mantık, akıl vb.) ve "ulum-u Nakliya" (Nakli bilimler yani İslamiyet'in belirlediği tüm bilimleri içine alır) olmak üzere bir bilim ayrımı yapılmıştır.
47. A. e., s. 15 vd.
48. Almanya'da Hitler'in baskısından kaçan manevi öğretim üyeleri gelmişlerdir.

ATATÜRK İLKE VE İNKILÂPLARI

49. E. Hirş, Türkiye'de Üniversitelerin Gelişimi, s. 477 vd.
50. Atatürk ve T. C. Tarihi Editör, Ankara, 1999, s. 252.
51. H. Korkut, Türk Üniversiteleri, s. 21 vd.
52. C. Nuri İleri, Mukadderatı Tarihiye, İstanbul 1330, s. 70-125; O. Ergin, Maarif Tarihi, C. 4, s. 1456 vd.
53. Y. H. Bayur, Türk İnkılabı, C. 3, Kısım 4, s. 379 vd.; P. Safa, Türk İnkılabı, s. 55-67.
54. Atatürk, Söylev ve Demeçler, C. I, s. 359, Atatürk, TBMM'ni Açış Konuşmaları, s. 180.
55. TBMMZC, CV, 1. 1. 1928.
56. E. Ziya Karal, Atatürk'ten Düşünceler, İstanbul 1969, s. 89.
57. I. Türk Tarih Kongresi, 2-11 Temmuz 1932'de toplanmıştır.
58. U. Kocatürk, Türkiye Kronolojisi, s. 535.
59. U. Kocatürk, Türkiye Kronolojisi, s. 538.
60. U. Kocatürk, a.g.e., s. 567 ve 591.